

& Diakonie Parochie

Een uitgave
van het LKDB

**Jaargang 28
Nummer 1**

Maart 2015

Participatiesamenleving, Wmo en zorg. *Presentie doordacht*



Kerken en Wmo - een zoektocht

“Justitia et Pax schakelt tussen lokaal, nationaal,
Europees en internationaal werk”

Presentie in de participatiesamenleving

Contemplatief pastoraat



Inhoud

Ter inleiding	1
Kerken en Wmo - een zoektocht	2
Met ingang van 1 januari 2015 is de wereld veranderd	8
Armoede en levenslessen	10
Presentie in de participatiesamenleving	12
“Justitia et Pax schakelt tussen lokaal, nationaal, Europees en internationaal werk”	16
Contemplatief pastoraat in de marge van de samenleving	20
Cordaid Nederland ondersteunt sociale coöperaties	24
Noaberhuus als model van participatie samenleven	26
De Heilige Geest als inspiratiebron	28
De samenleving hangt van liefde aan elkaar	30
Neerdalen om hem te ontmoeten	32
Pater Grasveldpenningen 2014 voor Sjaak Blok en Ciel Huitema	34
Over grenzen heen op weg naar het beloofde land	36
<i>Handboek voor diakenen</i> , boekbespreking	38
<i>Zien zoals God ziet</i> , boekbespreking	40
Agenda en weetjes	42
Cordaid Armoede in Nederland; oproep donateurs en abonnees	44
Colofon	
Meditatief: <i>Zorgzaamheid en barmhartigheid</i>	

Redactioneel

Het tijdschrift *Diakonie & Parochie* gaat in op ontwikkelingen rond diaconie in parochies, Parochiële Caritas Instellingen en katholieke gemeenschappen. Inhoudelijke reflecties, beleidsmatige vergezichten, oogst van conferenties en werkdagen, concrete voorbeelden, interviews met mensen in de praktijk, recensies van relevante boeken vullen de pagina's. Het aantal pagina's per nummer bedraagt 40. Zo is *Diakonie & Parochie* een praktisch katholiek diaconaal tijdschrift. Voor redactionele contacten: crijns@ziggo.nl

Ter inleiding

Hub Crijns



Is er nog wat gebeurd na de jaarwisseling van 2015? Meer dan genoeg in de wereld. De Islamitische Staat strijdt verder en de berichten over oorlog, moorden, vernietiging, chaos en vluchtelingenstromen blijven doorgaan. Aanslagen in Frankrijk, België, Denemarken brengen de zogenaamd heilige oorlog dichterbij. Gewone burgers worden betrokken bij een oorlog die ze niet willen. Waarom eigenlijk?

De oorlog in Oekraïne is al meerdere malen stop gezet in een wapenstilstand, maar het knallen gaat gewoon door en leidt tot doden, vernieling, chaos en vluchtelingen. Het gaat om stukjes grond en ondanks een stevige EU poging om tot een vredesakkoord te komen, gaat de strijd gewoon door. Ook hier worden burgers van beide kampen berokken bij een oorlog die ze niet willen. Waarom eigenlijk?

De economische strijd gaat ook door. Niet alleen Griekenland zucht onder het regime van sterke bezuinigingen door de overheid, Nederland zelf ook. Burgers maken de gevolgen mee. Het *Armoedesignalement 2014* meldt dat meer dan tien procent van de huishoudens in armoede leeft. En de *Monitor betalingsachterstanden 2014* komt met het nieuws dat eenderde van die huishoudens een of meer vormen van betalingsachterstanden heeft buiten de hypotheek om. Armoede en schulden nemen toe. Waarom eigenlijk?

De diaconale wereld van de kerken gaat in de komende tijd veel merken van de gevolgen van al die crises in de wereld. Van die veranderingen in wetgeving en van de bezuiniging. Ideologisch is ons de participatiesamenleving aangezegd. Er zijn per 1 januari grote wijzigingen voltrokken in de zorg, de jeugdzorg, rond werk en inkomen. Hoe ga je als kerken om met die veranderingen? Wil je een speler worden? Of ben je al een speler? De hulpvragen zullen blijven komen. Er is meer dan genoeg te doen door parochies en parochiële caritas instellingen. In dit eerste nummer komen die veranderingen rond de wetgeving van die participatie samenleving in beeld en bevat het nummer veel verhalen hoe kerken dienen en diaconie, caritas en naastenliefde doen. Uw kennis rond presentie en de theologische doordenking daarvan krijgt een up-date en evenzo het praktisch handelen. De Werken van Barmhartigheid blijven de kapstok om diaconaal handelen te beschrijven. Ook in dit nummer treft u verhalen, voorbeelden, en achtergronden bij het diaconaal handelen, zoals dat gedaan wordt in parochies en parochiële caritas instellingen. De twee boekbesprekingen wijzen u op interessant leesvoer.

Uit de reacties blijken waarderingen voor *Diakonie & Parochie*. We hopen dat u dit goede nieuws aan anderen doorvertelt. We kunnen nieuwe lezers goed gebruiken, dus werft u mee aan nieuwe abonnees? Voor het volgende jaar hebben we de prijs voor de jaargang moeten verhogen naar € 22,50 vanwege gestegen (porto)kosten. Voor al uw reacties en meningen kunt u terecht bij eindredacteur Hub Crijns. Adres: crijns@ziggo.nl.

Het LKDB gaat verhuizen!

Per 1 april 2015 is het adres:

Emmaplein 15

5211 VZ 's-Hertogenbosch

Kerken en Wmo – een zoektocht Van verzorgingsstaat naar...?

Herman Noordegraaf is hoogleraar diaconaat aan de Protestantse Theologische Faculteit

We gaan naar een ander type samenleving. De verzorgingsstaat maakt plaats voor ...? In de troonrede van 2013 viel als invulling op de stippeltjes het woord 'participatiesamenleving'. Dat werd het woord van het jaar.

De verzorgingsstaat kwam na de Tweede Wereldoorlog op als een antwoord op de vragen van armoede en bestaansonzekerheid, de vrees dat men tot armoede zou vervallen als iemand niet zelf meer in het bestaan kon voorzien als gevolg van werkloosheid, een handicap, ouderdom, ziekte of het wegvallen van de kostwinner (weduwen en wezen).

Verzekering tegen risico's bestaan

De verzorgingsstaat beoogde door een stelsel van sociale zekerheid een einde te maken aan de bestaansrisico's. Met name zijn dit de Algemene Ouderdomswet (AOW), de Algemene Weduwe en Wezenwet (AWW) en de Algemene Bijstandswet (ABW). De ABW werd in 1965 ingevoerd als het vangnet: als iemand niet zelf meer kon voorzien in de noodzakelijke kosten

van het bestaan en ook geen beroep kon doen op een andere voorziening dan kon hij of zij een beroep doen op de gemeenschap, in de vorm van de overheid, om een uitkering te verkrijgen. De ABW markeerde de omslag van gunst, die de oude armenwetten kenmerkte, naar recht. Het belangrijke punt is dat de overheid nadrukkelijk mede verantwoordelijk werd voor de materiële bestaansbasis van haar burgers. Die verantwoordelijkheid ging zich ook uitstrekken naar zorg en welzijn. Minister Marga Klompé zette ook in op de subsidiëring van allerlei instellingen op het terrein van maatschappelijk werk, gezinszorg, gezondheidszorg (de kruisverenigingen), jeugdzorg, verzorgings- en verpleeghuizen enzovoort. Deze organisaties waren veelal door kerken, caritasinstellingen, diaconieën en sociaal bewogen christenen in het leven geroepen. Gezien de uitbreiding van het werk en de stijgende loonkosten hadden zij zonder deze subsidiëring niet kunnen voortbestaan. Als gevolg van professionalisering, ontkerkelijking en overheidsvoorschriften zijn deze

instellingen steeds meer verzelfstandigd ten opzichte van de kerken. Bestuurlijke deelname en financiële betrokkenheid zijn nu een uitzondering, mede als gevolg van fusering van instellingen, die tot grote organisaties leidden, zoals in de thuiszorg.

Herziening verzorgingsstaat

Deze verzorgingsstaat is sinds 1975 aan herziening onderhevig. Er lag geen blauwdruk aan ten grondslag, maar de gezette stappen geven wel een patroon te zien: versoering (verlaging van uitkeringen), strenger (de uitkeringsgerechtigde moet aan meer verplichtingen voldoen wat betreft scholing, solliciteren, verrichten van 'vrijwilligerswerk'), selectiever (minder snel een uitkering kunnen krijgen), en temporisering (meer tijdelijk een uitkering). Er waren twee redenen voor deze aanpak. Allereerst een financiële. Het beroep op uitkeringen steeg sterk. Was dat nog op te brengen? En een ideologische: de overheid had te veel de verantwoordelijkheid van individuen en van maatschappelijke organisaties overgenomen. Een volgende verandering is de decentralisatie: de overheveling van taken van de rijksoverheid naar de burgerlijke gemeenten, die beter dan het Rijk kunnen inspelen op de behoeften van de lokale bevolking. Een voorbeeld is de ABW die in 2004 werd omgezet in de Wet Werk en Bijstand, die de burgerlijke gemeenten een grotere taak gaf in het werkgelegenheidsbeleid en het toeleiden van mensen naar de betaalde arbeidsmarkt ('activering'). Deze wet is per 1

januari 2015 opgegaan in de Participatiewet. De gemeente is verantwoordelijk voor de uitvoering en moet zoveel mogelijk mensen met een uitkering bij voorkeur naar reguliere betaalde arbeid leiden.

De Wmo

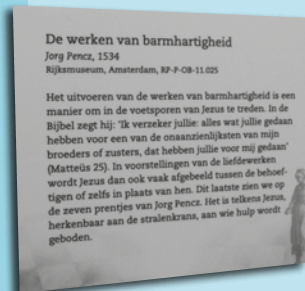
De Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo) past in deze ontwikkelingen. De Wmo werd in 2007 ingevoerd en legt veel verantwoordelijkheid voor het beleid op het terrein van zorg en welzijn bij de burgerlijke gemeenten. In 2015 kwam er in dat kader nog een aantal taken bij die betrekking hebben op begeleiding, dagbesteding, beschermd wonen en kortdurend verblijf voor mensen die ondersteuning behoeven. Naast de decentralisatie in de zorg en het welzijn is er ook een decentralisatie van de jeugdzorg en via de Participatiewet op het veld van werk en inkomen. De kranten berichten dagelijks over deze zaken, meestal over zaken die niet goed gaan of onzekerheid veroorzaken, zoals het verplaatsen van mensen uit verzorgingshuizen naar wonen in de buurt of de wijk en de vraag of men nog wel de zorg kan krijgen die men nodig heeft.

Argumenten achter de Wmo

De Wmo is ingegeven door enkele overwegingen, die vaak door elkaar lopen. Discussies worden er niet helderder van. Er is een principiële visie op verantwoordelijkheidsverdeling: allereerst zijn mensen zelf verantwoordelijk voor hun zorg en welzijn (eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid). Als zij daar niet voldoende in kunnen voorzien dan dienen zij een beroep te doen op netwerken van mantelzorgers en vrijwilligers. Mochten deze ontoereikend zijn, dan komt de professionele zorg in beeld, vaak gefinancierd door de overheid. Bij dat alles speelt ook de overtuiging mee dat de overheid haar rol alleen kan waarmaken als zij dat doet in samenwerking met de bevolking en maatschappelijke organisaties (de interactieve overheid). Geen onbelangrijk argument voor de Wmo is de behoefte aan bezuinigingen of het minder laten stijgen van de kosten in de zorg ('de zorg moet betaalbaar blijven').

De Werken van Barmhartigheid door Jorg Pencz 1543

Rijksmuseum Amsterdam, RP-P-OB-11.025



De werken van barmhartigheid doen is een manier om in de voetsporen van Jezus te treden. In de Bijbel zegt hij: 'Ik verzeker jullie: alles wat jullie gedaan hebben voor een van de onaanzienlijksten van mijn broeders of zusters, dat hebben jullie voor mij gedaan (Matteüs 25)'. In voorstellingen van de liefdedeuren wordt Jezus dan ook vaak afgebeeld tussen de behoeftigen of zelfs in plaats van hen. Dit laatste zien we in de zeven prentjes van Jorg Pencz. Het is telkens Jezus, herkenbaar aan de stralenkrans, aan wie hulp wordt geboden.

Gefotografeerd in de tentoonstelling 'Ik geef om jou' in het Museum Catharijneconvent op 31 januari 2015 door Hub Crijns.



Een volgend argument in de beleidsfilosofie, is dat de Wmo nadrukkelijk een participatiewet wil zijn en niet allereerst een zorgwet. Van 'zorgen voor' naar 'zorgen dat' mensen zoveel mogelijk aan de samenleving kunnen deelnemen. Dat houdt in dat zij zelfstandig kunnen wonen, zich in en om de woning kunnen verplaatsen en zoveel mogelijk aan het maatschappelijk verkeer kunnen deelnemen. Het betreft mensen met een lichamelijke en/of verstandelijke beperking, chronisch zieken, mensen met en psychische aandoening en ouderen. De voorzieningen moeten daarop zoveel mogelijk gericht zijn. Daarbij moet aangesloten worden bij de mogelijkheden die mensen zelf hebben en hun netwerken en hun werkelijke vragen.

Om de echte zorgvraag te kunnen vaststellen zijn er de zogeheten 'keukentafelgesprekken'. Bij een aanvraag in het kader van de Wmo zal de gemeentelijk functionaris vragen waaraan iemand behoefte heeft, wat hij nodig denkt te hebben en of er ondersteuning uit familie of vrienden of nog anderszins mogelijk is. Daarbij moet op tafel komen wat de echte vraag is. Iemand kan met de vraag om een scooter komen, maar het kan blijken dat hij of zij vooral behoefte heeft aan meer contacten. Dan kan bijvoorbeeld nagegaan worden of zo iemand kof-fieochtenden in het buurthuis of in de kerk gaat bezoeken. Van aanbodgericht naar vraag gestuurd werken.

De Wmo wil nog een tweede vorm van participatie bevorderen, namelijk de inzet van burgers voor mensen die ondersteuning behoeven in de vorm van mantelzorg en vrijwilligerswerk.

De Wmo wil tenslotte ook de sociale samenhang en de leefbaarheid van wijken, buurten en dorpen versterken. Daaronder valt onder meer het bevorderen van contacten en ontmoetingen tussen mensen, het gezamenlijk doen van dingen en voorzieningen daarvoor als speelplekken, inloopcentra, sport, enzovoort.



Kerken en Wmo

De vraag is nu voor kerken hoe zij zich willen, kunnen en moeten verhouden met deze ontwikkelingen waarbij de ondersteuning op het terrein van zorg en welzijn nieuwe gestalten krijgt zowel wat betreft het beleid, de verantwoordelijkheden, als de aard van de activiteiten. Om een visie daarop te ontwikkelen is het goed om twee perspectieven te hanteren, te weten het buiten- en het binnenperspectief. Bij het eerste gaat het om de visie van de lokale overheid (politici en ambtenaren) en maatschappelijke organisaties en instellingen, bij het tweede om de visie van kerken zelf.

Het buitenperspectief

De burgerlijke gemeenten zijn in het kader van de Wmo verplicht om de bevolking en van belang zijnde maatschappelijke organisaties bij de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van het beleid te betrekken. Daartoe beleggen zij inspraakbijeenkomsten. Ook hebben de meeste gemeenten een Wmo (Advies) raad.

Betrekken gemeenten de kerken bij de Wmo? Dat verschilt per gemeente en er zijn verschillende uitwerkingen in de praktijk. Het kan voorkomen dat de burgerlijke overheid de kerken niet benadert. Dat kan te maken hebben met onbekendheid. Vele mensen weten immers niet wat kerken doen, laat staan dat zij er aan denken om kerken te benaderen.

Het kan ook te maken hebben met een bepaalde opvatting van de scheiding van kerk en staat. Een strikt eenzijdige interpretatie van dit beginsel houdt in dat kerken en levensbeschouwelijke organisaties zich niet in het publieke domein mogen mengen. Gelukkig is een andere interpretatie mogelijk die ook de voorkeur verdient omdat zij recht doet aan verlangens van burgers en organisaties om zich ook maatschappelijk te uiten vanuit hun overtuiging. Religie is niet iets voor alleen achter de voordeur (privézaak). Scheiding van kerk en staat houdt in dat de kerken geen

directe zeggenschap hebben over de overheid en andersom. Voorts is de overheid neutraal, dat wil zeggen dat zij geen levensovertuiging boven de andere bevoordeelt. Daaruit vloeit echter niet voort dat kerken zich niet zouden mogen bewegen in het maatschappelijk domein met hun activiteiten, mits zij zich houden aan de regels van de democratische rechtsstaat.

Een andere mogelijkheid is dat de lokale overheid afwachtend is en weer een andere dat zij actief het contact zoekt met kerken, moskeeverenigingen, Humanitas en nog andere levensbeschouwelijke organisaties. Bij alle varianten geldt dat kerken als zij in beeld komen slechts een van de vele organisaties zijn. Dat is begrijpelijk omdat de meeste zorg- en welzijnsinstellingen geen bestuurlijke en financiële banden hebben met kerken. Beleidsnota's noemen kerken meestal in een opsomming naast cliëntenorganisaties, wijk- en buurtverenigingen, sportverenigingen, migranten- en vluchtelingenorganisaties, ouderenbonden, steunpunten mantelzorg, sportverenigingen en nog meer.

Samenwerking met kerken

Als de overheid open staat voor samenwerking met kerken of die zelf actief zoekt, is het om instrumentele redenen. Dragen zij bij aan de doelstellingen zoals geformuleerd in het beleid voor de Wmo? Kerken zijn interessant omdat zij veel vrijwilligers hebben. Ondanks de aanhoudende krimp behoren kerken tot de organisaties met de meeste vrijwilligers. Zij doen hun vrijwilligerswerk zowel binnen als buiten de kerk. Ook kunnen kerken interessant zijn omdat zij bepaalde groepen bereiken die anderen niet of minder bereiken. Te denken valt aan diaconale centra met de opvang van verslaafden, dak- en thuislozen, vluchtelingen en asielzoekers, de inloophuizen, maaltijdprojecten, ondersteuning van (ex-)gedetineerden, bezoekwerk (van belang in het kader van eenzaamheidsbestrijding).



Ook de kwaliteit van het werk is daarbij van belang: het tijd hebben voor mensen, trouw zijn en mensen niet opgeven, aandacht voor heel de mens. Minder genoemd wordt, maar waarschijnlijk gaat aan belang winnen dat kerken over ruimtelijke accommodaties beschikken die ook voor maatschappelijke activiteiten ingezet kunnen worden in buurt, wijk of dorp. Veel gemeenten zijn vooral pragmatisch. Ze kijken naar het maatschappelijk effect van het werk dat levensbeschouwelijke organisaties verrichten.

Het binnenperspectief

Kerken zijn net als overigens de lokale overheid en organisaties zoekend naar hun mogelijke rol in de Wmo. Hoewel de Wmo in 2007 is ingevoerd, hebben vooral de veranderingen per 1 januari 2015 en de berichtgeving daarover

de vraag bij lokale kerken opgeroepen of zij zich in de Wmo zullen begeven. Sommige kerken zijn daar al eerder mee begonnen, andere staan aan het begin van een denkproces. Eén effect kan al vastgesteld worden: de Wmo heeft in veel plaatsen de totstandkoming van diaconale platforms gestimuleerd. Interessant is dat daarin kerken uit een breed spectrum samenwerken: de Rooms-Katholieke Kerk, de Protestantse Kerk in Nederland, vrijzinnige kerkgenootschappen als remonstranten en doopsgezinden, kerken uit de gereformeerde gezindte zoals Gereformeerde Kerken vrijgemaakt, Nederlandse Gereformeerde Kerken en de Christelijke Gereformeerde Kerken, en evangelicale kerken. De leer verdeelt, maar de dienst verenigt! Zo is het mogelijk om naar de burgerlijke gemeente een gezamenlijk kanaal te hebben. Ook biedt het diaconaal platform mogelijkheden om gezamenlijke activiteiten op te zetten, zoals schuldhulpverlening en maatjesprojecten, en om te leren van elkaars kennis en ervaringen.

Kerk zijn in de samenleving

Het verdient aanbeveling om een eigen visie te ontwikkelen op hoe je kerk wilt zijn in de lokale samenleving. Belangrijk is daarbij de vraag of je als kerken in het kader van de Wmo mogelijkheden krijgt om beter dienstbaar te zijn aan mensen in knelsituaties. Dat is tegelijk een kritisch criterium bij de beoordeling van alle activiteiten in de Wmo en het beleid van de overheid. De Wmo biedt de mogelijkheid om in het beleid en de uitvoering aanwezig te zijn op het veld van zorg en welzijn ten dienste van mensen die ondersteuning behoeven. Zij biedt voorts mogelijkheden om meer en betere verbindingen te leggen met de politiek, de overheid en maatschappelijke organisaties. Kerken kunnen zich daarmee beter nestelen in lokale netwerken. Zo kunnen zij als zij op bepaalde problemen stuiten bij mensen gericht samenwerken met of doorverwijzen naar organisaties die daarvoor zijn toegerust of kan in overleg naar een goede aanpak gezocht worden. Andersom geldt dat als anderen weten waarvoor zij bij kerken terecht kunnen (bijvoorbeeld materiële en immateriële ondersteuning, maaltijden, uitstapjes, maatjes, en nog meer), zij naar kerken kunnen verwijzen. Contact met de sociale wijk- of buurtteams, die veel gemeenten hebben opgezet, is aan te bevelen. Het is een gouden stelregel dat kerken die deel uitmaken van netwerken veel beter mensen in nood kunnen bereiken en helpen.

Weet waar je aan begint

Als kerken zich in willen zetten in het kader van de Wmo, dan moet dat een bewuste beleidsbeslissing zijn. De Wmo doe je er niet zo maar bij! Het is noodzakelijk om een of meerdere personen nadrukkelijk daarmee te belasten. Zij dienen zich dan in de Wmo te verdiepen (landelijk en lokaal) en de ontwikkelingen te volgen. Voorts is het van belang om te weten wat je wel kan en niet kan, wat je mogelijkheden en onmogelijkheden zijn, zeker

in een tijd van een krimpend ledenbestand en teruglopende financiën.

Daarvoor is het nuttig om een inventarisatie te maken van wat je als kerk doet, diaconaal, maar ook bijvoorbeeld in het pastorale bezoekwerk en het jeugdwerk. Het betreft veelal kleinschalige activiteiten, maar bij elkaar opgeteld zijn deze vaak meer dan velen binnen de kerk zich realiseren. Zo'n inventarisatie kan intern verhelderend werken, maar ook naar de burgerlijke gemeenten en naar andere organisaties. Dankzij de inventarisatie kunnen zij meer te weten komen van wat een kerk concreet doet.

Vervolgens kan nagedacht worden of bepaalde kerkelijke werkzaamheden in het kader van de Wmo versterkt kunnen worden. In het huisbezoek kan men op bepaalde vragen stuiten, die de kerkelijke bezoeker nu beter weet te verbinden met daartoe geëigende instanties. Zij kunnen bepaalde knelpunten in het beleid of de uitvoering daarvan tegenkomen en die aan de orde stellen bij de verantwoordelijke instanties. Er kan aan deskundigheidsbevordering gedaan worden.

Naast het kaders van bestaande activiteiten in de Wmo kunnen kerken ook nieuwe activiteiten opzetten en daarbij bewust kiezen voor een uitvoerbaar project. Dat kan een maatjesproject zijn dat zich richt op mensen met een handicap, ouderen die ondersteuning nodig hebben, vluchtelingenopvang enzovoort. Als kerken een diaconaal centrum hebben, zijn er meer mogelijkheden en is dat centrum al een activiteit die meestal past in de Wmo.

Op zoek naar financiën

In het kader van de Wmo kunnen kerken ook inzetten op het verkrijgen van subsidie. Daar zijn voorbeelden van. Het is daarbij van belang om goed na te denken over de voorwaarden waaronder de subsidie verstrekt wordt. Passen die bij de aanpak die een kerk, diaconaal centrum of inloophuis voorstaat? De overheid wil vaak meetbare resultaten zien (zoveel mensen aan het werk geholpen of

aan een dak boven het hoofd), terwijl kerken veelal een presentie-aanpak beoefenen, die tijdsintensiever is en niet op concrete 'targets' en oplossingen is gericht (althans in eerste instantie). Wordt men door de subsidie niet in een bepaald keurslijf gedrongen? Ook kan een subsidie allerlei bureaucratisch werk met zich brengen en de bewegingsvrijheid ten opzichte van de overheid beperken en daarmee ook de mogelijkheid om een kritisch geluid te laten horen. Met dat alles is niet gezegd dat het werven van overheidssubsidie niet goed zou kunnen zijn. Het gaat om de voors en tegens goed af te wegen en een bewuste beslissing te nemen. Per burgerlijke gemeente kan de situatie verschillen.

Deelname aan Wmo Adviesraad

Nog weer een andere vraag is of kerken al dan niet aan een Wmo adviesraad deelnemen. Veel hangt hieraf van de burgerlijke gemeente en hoe zij de adviesraad wil samenstellen. Zij kan kiezen voor leden die op persoonlijke titel zitting hebben waarbij soms wel op een spreiding van achtergronden wordt gewerkt, of voor een model waarin mensen uit organisaties en doelgroepen wordt gewerkt. In de praktijk komt men uiteenlopende praktijken tegen. Soms zit er niemand van kerken in een Wmo adviesraad, soms personen die wel een verbinding met kerken hebben en soms zijn er vertegenwoordigers van kerken. De vraag voor kerken zelf is natuurlijk of zij een lidmaatschap moeten nastreven of bewilligen als zij een verzoek krijgen. Ook hier geldt dat een zorgvuldige afweging gewenst is. Een Wmo raad biedt de mogelijkheid om dichtbij het beleid te zitten en netwerken uit te bouwen en te onderhouden. Een vertegenwoordiger in een adviesraad kan zijn of haar kennis dienaangaande doorgeven aan de lokale kerken. Ook kan hij/zij ervaringen en inzichten van kerken inbrengen bij de beleidsadvisering die de Wmo adviesraad verricht. Het vereist dat het desbetreffende lid de beleidstaal beheerst en deze ook kan vertalen naar kerken toe en andersom dat wat uit kerken komt weet te verbinden met het beleid. Het gaat dus om gekwalificeerde deskundig-

heid! Voorts kost het lidmaatschap de nodige tijd. Als aan deze voorwaarden niet wordt voldaan, is het beter om niet aan het lidmaatschap van de Wmo-adviesraad te beginnen.

Ter afsluiting twee opmerkingen

De opstelling van de kerken zou er een van kritische participatie moeten zijn: bereidheid om verantwoordelijkheid te dragen, en wel op een kritische wijze. Bij dat laatste kan het bijvoorbeeld gaan als mensen over onvoldoende netwerken beschikken en door het vangnet vallen. Ook de kwaliteit van de ondersteuning kan in het geding zijn. Maakt de overheid dan haar zorgplicht waar? Zelfredzaamheid kan bijvoorbeeld zo worden uitvergroot dat de kwetsbaarheid van mensen onvoldoende in beeld komt. Ten tweede: kerken zitten in een fase van zoeken en oriënteren. Het is daarom van belang om binnen kerken ervaringen te laten circuleren om zo van elkaar te kunnen leren.

www.rijksoverheid.nl/wmo
www.kerkenwmo.nl/
www.pgb.nl
www.kerkinactie.nl/actueel/2014/10/studiedag-kerken-en-wmo-een-kritische-zoektocht.
Op deze pagina downloads van de studiedag rond Wmo

www.rkdiaconie.nl/dossiers en dan klikken op Dossier Wmo met allerlei downloads.
www.aandachtvooriedereen.nl/wmo/wmo-en-lokale-belangenbehartiging/191.html

Herman Noordegraaf, Kerk en Wmo: de eerste vijf jaren (2007-2011). Een onderzoek naar (kritische) participatie van kerken in de Wmo.
Digitaal te downloaden op:
http://www.refdag.nl/polopoly_fs/onderzoeksrapport_prof_dr_h_noordegraaf_1_680505!menu/standard/file/Brochure%20Kerk%20en%20Wmo%202012%20DEF.pdf

Met ingang van 1 januari 2015 is de wereld veranderd!

*Hub Vossen is stafmedewerker Dienst Kerk en Samenleving
en Aalmoezenier van Sociale Werken in het bisdom Roermond*

De nieuwe Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) houdt de gemoederen al geruime tijd bezig. Kranten, opiniebladen en tijdschriften hebben het afgelopen jaar bol gestaan van berichtgeving over de veranderingen die de Wmo 2015 met zich meebrengt.

In menig actualiteitenprogramma is in de afgelopen maanden uitvoerig gesproken over deze veranderingen. Als je alle berichten zou moeten geloven zou de wereld met ingang van 1 januari drastisch veranderd zijn. Maar voor de meeste mensen is het leven gewoon verder gegaan. Zeker als je nu nog geen zorg nodig hebt, zul je weinig merken van alle veranderingen. En mogelijk vraag je je af waar al die commotie nodig voor is.

Veranderingen

Toch is per januari 2015 op het terrein van zorg en jeugdhulp, werk en inkomen heel veel verandert. Gemeenten zijn nu verantwoordelijk voor veel taken. Taken die tot 1 januari voor een groot deel bij het Rijk, de provincie of de zorgverzekeraars behoorden zijn nu overgedragen aan de gemeenten. Vervolgens moeten de gemeenten deze taken ook nog eens met minder geld uitvoeren. Doel van deze grote operatie is dat de gemeente, door zorg en begeleiding anders te gaan organiseren, iedereen die hulp aanbiedt die hij of zij nodig heeft, en al doende ook bezuinigt op de totale zorgkosten. Gemeenten gaan daarbij uit van het principe 'doen wat nodig is'. Daarom krijgt niet elke inwoner met een vergelijkbaar probleem ook dezelfde ondersteuning. De vraag is niet meer 'Waar heb ik recht op?', maar 'Wat

heb ik nodig?'. Zo ontstaat een fundamentele andere insteek in het verlenen van zorg.

Wmo-raad

Het Diaconaal Platform is een overkoepelend orgaan waarin de gezamenlijke kerken hun diaconale werk ondergebracht hebben. Binnen dit platform hebben we de veranderingen steeds besproken en m.n. ook gekeken welke gevolgen deze mogelijk kunnen hebben voor de doelgroep waar we vanuit de kerken en zeker vanuit diaconale projecten voor staan. Vanuit dit Diaconaal

Platform zit ik in de Wmo-raad. In de aanloop naar begin 2015 maakte ik ook deel uit van een visie- en structuurcommissie die m.n. over de toekomst nadacht. De Wmo-raad heeft in het afgelopen jaar intensief gesproken over al de veranderingen. Ambtelijke notities zijn bestudeerd en van commentaar voorzien. Bij deze klus leidden de belangen van de verschillende deelnemers aan de Wmo-raad tot tegenstellingen en onbegrip en tot felle discussies.

Rol voor de kerken

Het inloophuis biezefke, een huiskamer voor dak- en thuislozen, heeft op enig moment een gezamenlijke toekomstvisie geschreven. Ze hebben in eerste instantie in beeld gebracht wat er gebeurt met mensen die zorg nodig hebben als in 2015 en 2016 de zorg drastisch verandert. Daarbij gaat het niet alleen om de gasten in het inloophuis, en om mensen die vanuit andere diaconale organisaties bezoek krijgen, begeleid en ondersteund worden, maar ook om de vele vrijwilligers. Belangrijkste vraag blijft 'Wat is er nodig, wie kan dat



*Adviescommissie
Wmo-raad aan
het werk in de
Gemeenteraad*

*[Foto gemeente
Sittard-Geleen]*

bieden en hoe gaat dat in zijn werk?'. Wat is daarin de rol/positie van een inloophuis als biezefke en/of een andere diaconale organisatie of kerken in de gemeente Sittard-Geleen? Deze diaconale organisaties hebben een belangrijke *signaleringsfunctie* voor mensen die, nu en in de toekomst, buiten de boot dreigen te vallen. Vanuit diaconale projecten kan vaak gericht aangegeven worden hoe dat komt. En wat daar aan te doen is. Voor een lokale gemeente kan dat zeer belangrijke informatie zijn. Gemeenten hebben immers een zorgplicht naar mensen toe. Kerken kunnen helpen bij het invullen daarvan. Het betekent ook dat wij als diaconale organisaties met gemeente en lokale maatschappelijke organisaties goed om de tafel moeten zitten. We hebben een goed en inhoudelijk sterk verhaal te vertellen, waar kwetsbare mensen alleen maar belang bij hebben.

Vervolgens constateerden we dat deze diaconale plekken voor mensen vaak een laatste strohalp zijn en hen een *thuisgevoel* geven. Een plek waar ze mogen zijn wie ze zijn. Waar ze even tot rust kunnen komen en aan niks hoeven te denken. Op deze plekken en mede ook door de aandacht kan *nieuw perspectief* ontstaan. Maar het zijn ook plekken waar mensen kunnen ontdekken dat ze nog steeds van betekenis zijn in een samenleving die zo sterk geïndividualiseerd is. Dat geldt zeker voor veel vrijwilligers. We merken vaak dat vrijwilligers in eerste instantie met veel angst en beven aan een (diaconale) taak beginnen. Gaandeweg ontdekken ze hoe belangrijk zij zijn voor de ander, maar ze ontdekken ook wat ze zelf in huis hebben.

Vindplaatsen

Zo zijn diaconale initiatieven en inloophuizen vaak unieke *vindplaatsen*, voor gasten én voor vrijwilligers. Het zijn plekken waar mensen

terecht kunnen met hun vragen en hun zorgen. Zonder afspraak, zonder voorwaarden vooraf. Dat is ontzettend belangrijk, zeker met de veranderingen in de zorg wordt dat mogelijk nog belangrijker. Diaconale plekken en inloophuizen zijn een belangrijke vindplaats waar signalen opgevangen kunnen worden. Waar mensen gericht op weg geholpen kunnen worden om zo een oplossing te vinden voor hun problemen en vragen. Belangrijk daarbij is wel dat deze diaconale plekken zeer zorgvuldig omspringen met de privacy van mensen. Het zijn niet de diaconale werkers en vrijwilligers die gegevens moeten aanreiken, maar de mensen moeten zelf hun verhaal bij de hulpverleners doen. Daarbij kan ondersteuning vanuit een diaconaal project ontzettend belangrijk zijn. Daarom is het belangrijk dat deze lokale diaconale plekken en inloophuizen een goed overzicht hebben over de lokale sociaal-maatschappelijke organisaties. We kunnen zo een spil zijn in het grote lokale netwerk en in het leefbaar houden van de samenleving.

Ervaring

Ervaring in de Westelijke Mijnstreek leert inmiddels dat de gemeente signalen die vanuit de diaconale organisaties aangereikt worden, zeer serieus neemt. Vaak wordt de medewerker van Biezefke uitgenodigd bij een overleg van het Veiligheidshuis voor een moeilijke casusbespreking. Regelmatig komt het dan voor dat de medewerker meer van de situatie af weet dan de professionals. Dan is het van belang om zorgvuldig met het geschonken vertrouwen van mensen om te gaan. Vertrouwen komt immers te voet en gaat te paard! De Wmo-raad Sittard-Geleen heeft momenteel in beraad welke rol en taak zij in de komende tijd heeft. Vanuit de advies- en structuurcommissie hebben we een advies voorgelegd. Medio maart zal helder zijn hoe de Wmo-raad in de komende jaren haar taak en werk ziet.

www.wmoraad-sittardgeleen.nl

Armoede en levenslessen

Toine van den Hoogen is oud hoogleraar systematische theologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen, bestuurder van Vincentiusvereniging Nijmegen

Onder de titel *Armoede en levenslessen* is er in het Info-magazine voor alle inwoners van de wijk Lindenholt in Nijmegen (5^e jrg. nummer 6, december 2014) een inspirerend verhaal te vinden over armoede.

Lindenholt is een wijk in het westelijk gedeelte van Nijmegen. Vanaf 1977 is het stadsdeel tot ontwikkeling gekomen. Er is veel laagbouw en veel groen. Veel koop woningen met een prijs van rond Euro 250.000 markeren de straten.

Bevlogen duizendpoot Linda van Aken

De wijk heeft een eigen magazine dat de titel draagt *Lindenholt Leeft*. In het artikel *Armoede en levenslessen* gaat het over de drijfveren van Linda van Aken, “een bevlogen duizendpoot met een zeer sociaal hart”, zoals ze wordt omschreven. Dat hart klopt voor de grote groep asielzoekers, tienermoeders, gezinnen met een uitkering die min of meer verbor-gen leven achter de voordeuren van de veelal keurige woningen aan nette straten. “Toch

kom ik vaak”, vertelt ze, “in huizen waar vaker geen vloerbedekking op de vloer ligt dan je zou verwachten”.

Ze heeft geen officiële functie in de wijk. Ze is wel voorzitter van de Vincentiusvereniging Nijmegen. Maar dat kwam pas kort geleden op haar pad. “Ik ben erin gerold”, vertelt ze, “omdat ik steeds om me heen kijk en dan de problemen die ik zie, wil aanpakken”.

Heart for Lindenholt

Een van haar projecten heet *Heart for Lindenholt* (HFL). Ik rijd met haar mee naar het pleintje tussen een aantal flats waar haar ‘lieveling’ te vinden is, onderin een flat. Een winkeltje van ongeveer 20 bij 20 meter. Vol spullen: kleding, speelgoed, tv’s, poppenhuizen, schoenen, sinterklaas- en kerstversierselen (afhankelijk van het seizoen), pannen, sieraden, aardewerk, die vanuit de verre omtrek bij elkaar gebracht worden en tegen een heel klein prijsje worden doorverkocht. “Onlangs ontmoette ik”, vertelt ze, “een vrijwilliger die het winkeltje

wilde uitbouwen en het idee had om de prijzen daarvoor wat te verhogen. Dat is niet Vincentiaans”, zegt Linda beslist. Ze heeft net zo lang op hem ingepraat totdat hij dit idee los liet. Het idee achter haar winkel is niet dat er verdiend wordt met deze spullen. Het idee is om daar even te kunnen blijven hangen, koffie of thee te drinken, een verhaal te vertellen of aan te horen.

Eat & Meet

Ze is ook een van de initiatiefnemers van het project *Eat & Meet* in het wijkatelier Lindenholt. Het wijkatelier is een initiatief van de organisaties RIBW, Dichterbij, Driestroom, Swon, Tandem, Pluryn en de gemeente Nijmegen. In het Wijkatelier kunnen bewoners terecht voor informatie, ontmoeting en dagbesteding. In *Eat & Meet* werken de Christelijk Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt, de Vincentiusvereniging Nijmegen, de Kerk van de Nazarener en de Agnesparochie (nu deel van de parochie H. Stefanus) samen. Iedere eerste vrijdag van de maand gaan om 18.00 uur de deuren open en kunnen de deelnemers voor een heel schappelijk prijsje genieten van een driegangen maaltijd. Men is erop uit om eenzaamheid, die vaak het zusje is van armoede en ongezond eten, het andere familielid van armoede, tegen te gaan en mensen uit Lindenholt die elkaar normaal niet ontmoeten, bij elkaar te brengen.

Diaconie en parochie

Wat heb ik door mijn bezoek aan Linda van Aken in Lindenholt geleerd over diaconie en parochie?

Hulp begint met een warm hart, een warm hart van mensen die om zich heen kijken en de menselijke en sociale problemen die ze zien, willen aanpakken. Dat kun je niet leren, en dat kun je niet organiseren.

Nu zie je dat in beide voorbeelden, die uit het vrijwilligerswerk van Linda van Aken naar voren zijn gekomen, weliswaar verschillen zijn in schaalgrootte van de organisatie, maar het is zeer aannemelijk dat in beide gevallen veel mensen met een warm hart bij het project betrokken zijn. Is er dan sprake van diaconie? Linda van Aken heeft in ons gesprek verschillende keren benadrukt dat noch op het

project *Heart for Lindenholt* noch op het project *Eat and Meet* etiketten dienen te worden geplakt die kerkelijk of religieus zijn. Dat maakt mensen schichtig. Toch komt ze er desgewenst rond voor uit dat zowel de winkel in zo’n kader staat (“Vincentiaans!”) als de maaltijd (deelname van vier kerkelijke ‘partijen’ aan het initiatief). En vanuit haar persoonlijke geschiedenis heeft ze zelf ook feeling met deze achtergrond. In wijken zoals Lindenholt vinden dus projecten plaats die in het kader van de Wmo (Wet Maatschappelijke Ondersteuning) gericht zijn op gemeenschapsvorming, steun en ondersteuning en waaraan ook kerkelijke gemeenschappen en organisaties met een religieuze voorgeschiedenis deel nemen. Is dat nu diaconie? Ik ben het met Linda van Aken eens dat zo’n etiket er niet toe doet en soms meer bezwaren heeft dan voordelen.

Participatie door kerken

Maar de vraag is toch interessant voor kerkelijke gemeenschappen en organisaties met een christelijke achtergrond die aan zulke projecten deelnemen. Want daardoor aanvaarden ze een rol in een seculiere samenleving die twee dingen tegelijk zegt, voor die kerkelijke gemeenschappen dan. Op de eerste plaats drukken ze uit dat zij als kerkelijke gemeenschappen belangrijke aspecten van hun eigen christelijke identiteit in een volledig seculier kader kunnen en willen realiseren. Hun identiteit is niet strijdig met dit seculier verband maar is daarmee congruent ofwel overeenstemmend in denken, voelen en spreken. Op de tweede plaats drukken ze uit dat ze vanuit hun identiteit zonder voorbehoud willen bijdragen aan deze seculiere projecten en aan de doelen die ermee worden nagestreefd. In een burgerlijke samenleving zoals deze hier bij ons bestaat, is menselijke betrokkenheid op elkaar een belangrijk doel dat als het ware smeermolie verschaft aan ons samenleven.

www.vincentiusvereniging.nl
www.vincentiusnijmegen.nl

Van het project *Eat & Meet* smult jong en oud mee
[Foto:Linda van Aken]



Presentie in de participatiesamenleving

Netwerkdag voor inloophuizen, buurt- en wijkpastoraat in Weert

Helma Hurkens is coördinator Netwerk DAK en
Hub Vossen is stafmedewerker Dienst Kerk en Samenleving

Op 17 november 2014 was in Weert een netwerkdag voor beroepskrachten en vrijwilligers uit diaconale projecten, inloophuizen, buurtpastoraat en drugs- en straatpastoraat in Nederland. Kortweg netwerk DAK genoemd.

Een dag vol inspiratie en bezinning, om de uitdagingen en besommeringen van het dagelijkse werk een plek te geven. Deze dag werd georganiseerd door het Netwerk DAK en de Dienst Kerk en Samenleving in het bisdom Limburg. Meer dan 150 mensen uit Zuid-Nederland kwamen naar Weert om in een kerk, die inmiddels onttrokken is aan de eredienst en nu een nieuwe sociaal-maatschappelijke en diaconale functie krijgt, geïnspireerd te worden door Prof. Dr. Andries Baart. En om inspiratie op te doen bij elkaar.

Kerkelijke presentie

Inloophuizen, buurtpastorale en diaconale projecten geven op een bijzondere wijze vorm aan

de kerkelijke presentie. Zij bieden elk op eigen wijze plaats aan buurtbewoners en mensen in kwetsbare wijken en stadsdelen. Ontmoeting, zingeving, zorg en presentie zijn kernwoorden in hun werk. Bij Netwerk DAK zijn zo'n 100 lokale organisaties aangesloten, met rond de 100 theologische en agogische medewerkers en duizenden vrijwilligers. Het zijn zeer verschillende projecten, met eigen accenten. In Heerlen bijvoorbeeld is de buurtpastor zonder eigen gebouw voortdurend in de wijk aanwezig om netwerkjes van buurtbewoners op te bouwen. In Sittard is een inloophuis voor dak- en thuislozen. Een ander project werkt samen met een dialooggroep en straatvegers. Vrijwilligers doen coördinerende en ondersteunende taken. De één is onderdeel van een parochie, de ander van een eigen stichting. Ook de financiering loopt uiteen: fondsen, lokale overheid, kerken. In die verscheidenheid zindert een gemeenschappelijke bezieling: zorgen voor menselijke waardigheid, er-zijn voor de meest kwetsbare anderen, wederkerigheid.

Het Franciscushuis zat vol met mensen uit heel Nederland
[Foto: M. Bemelmans]

Niet langs gebaande wegen

Diaconaal werk gaat vaak niet langs gebaande wegen. Er zijn geen standaard recepten om een diaconaal project op te bouwen. Ieder nieuw initiatief zoekt afstemming op plaatselijk omstandigheden. Het is steeds weer zoeken naar de eigen identiteit, de noden in de stad en wat er al gedaan wordt. Het is balanceren tussen idealen en mogelijkheden. Daarom is de uitwisseling belangrijk. Door samen na te denken over een goede aanpak en te horen wat goed werkt, kun je plaatselijk weer een stap verder komen. Ook voor startende initiatieven is dat een goede manier om aan de slag te gaan.

Landelijke dag

Tijdens de landelijke Netwerkdag 2015 zijn de Limburgse diaconale initiatieven belicht. Het bisdom Roermond zet momenteel duidelijk in op de diaconale uitstraling van parochies. In 2013 heeft Mgr. Wiertz in zijn adventboodschap parochies en geloofsgemeenschappen uitdrukkelijk aangesproken op hun diaconale opdracht. Deze netwerkdag was voor hem ook een moment om inspiratie op te doen en te horen welke diaconale ontwikkelingen in Limburg, maar ook in geheel Nederland waar te nemen zijn. Hij was dan ook één van de 170 gasten in het Franciscus Huis in Weert.

Positie

In de inleidingen van prof. dr. Andries Baart en de gouverneur van Limburg dhr. Theo Bovens stond de bezinning op de positie van het kerkelijk presentie- en diaconale werk centraal. Met een terugtrekkende overheid zien we dat er een groter beroep gedaan wordt op wat mensen zelf kunnen en wat de omgeving aan steun kan bieden. Maar er zijn ook grote zorgen. Hoe gaat het met de mensen die minder zelfredzaam zijn? Hoe gaat het met hen die geen sociaal netwerk hebben waarop ze terug kunnen vallen? Nu meer mensen buiten de boot dreigen te vallen, zien we dat er meer druk op de kerkelijke organisaties ontstaat. Deze vragen zijn te zien in een film over vier Limburgse projecten. De ervaring leert dat de aanpak in diaconale projecten via inloophuizen en buurt- en straatpastoraat goed werkt om mensen een

plek te geven en mee te laten doen. Door de medewerkers en vrijwilligers wordt breder dan alleen naar een hulpvraag gekeken. Ze kijken naar wat mensen wel kunnen. Ze proberen mensen de regie over hun eigen leven te laten behouden. Dat sluit precies aan bij de kanteling om mensen op hun eigen kracht aan te spreken. Al deze (diaconale) projecten zijn informele zorg: zorg die vanuit het particulier initiatief is ontstaan en die niet louter door de overheid wordt gefinancierd.

Nieuwe combinaties

De aandacht voor sociaal kwetsbare mensen enerzijds en de goede benadering van deze mensen anderzijds maken dat de diaconale projecten opeens interessante partners zijn. Je ziet reguliere instellingen als gevolg van de bezuinigingen zoeken naar samenwerking, om in het belang van de doelgroep toch een aanbod overeind te houden. Inloophuizen kunnen hierop inspelen en kijken hoe ze door nieuwe combinaties extra mensen een plek kunnen bieden. Die meer serieuze aandacht voor het werk doet goed, maar er zit ook een risico aan. Werk van professionals wordt nu steeds vaker bij vrijwilligers neergelegd. Die grenzen zijn niet scherp, maar er is een grens. Vrijwilligerswerk is geen vervanging van professioneel werk. Het 'om-niet' karakter geeft een extra kwaliteit en is eerder aanvullend dan vervangend. Diaconaal werk, en in het algemeen, werk dat door vrijwilligers wordt gedaan, heeft een eigen waarde. Het voegt iets toe. Het gebeurt vanuit het hart en er wordt een persoonlijke relatie opgebouwd. Dat heeft te maken met de vrijwilligheid en de motivatie van de vrijwilligers. Als diaconale projecten in staat zijn om hun toegevoegde waarde goed te formuleren, dan weten zij op welke vragen ze wel en niet in kunnen gaan. Diaconaal werk hoeft dan niet klakkeloos de gaten te vullen die de overheid laat liggen. Ze kunnen de dingen oppakken waar vrijwilligers inderdaad van toegevoegde waarde zijn. En ze kunnen de overheid corrigeren waar zij te kort schiet en moet inspringen.

Gouverneur Theo Bovens trok de aandacht met zijn inleiding [Foto: M. Bemelmans]

De overheid

Theo Bovens, gouverneur van Limburg, hecht veel waarde aan het particulier initiatief dat zich bekomert om de zwakste in de samenleving. Zijn uitspraken hierover waren eerder al voor de Dienst Kerk & Samenleving aanleiding om hem uit te nodigen bij diaconale initiatieven. Zo liep hij in de zomer van 2014 een hele week 'stage' bij een aantal locale diaconale projecten in Limburg. Hij liep mee met buurtpastores, veegprojecten en bij inloophuizen in Limburg. "De overheid zou veel meer begrip moeten tonen voor mensen die het tempo van de samenleving niet kunnen bijhouden." Volgens Bovens zijn overheidsinstanties er altijd op gericht om iedereen gelijk te behandelen, terwijl veel kwetsbare mensen juist gebaat zijn bij maatwerk. "Wie minder taalvaardig is, raakt makkelijk verstrikt in onze gigantische bureaucratie," aldus de gouverneur.

Gelijkheidsdenken

De gouverneur ging met name in op het in zijn ogen te ver doorgeschoten gelijkheidsdenken. "Als er een regel is, geldt die ons land meteen voor iedereen op dezelfde manier. Dat klinkt logisch, maar soms zijn mensen veel meer gebaat bij maatwerk." Hij noemde als voorbeeld de vroegere Wet Voorzieningen Gehandicapten. Die wetgeving liet ruimte voor maatwerk. Maar binnen een jaar waren er voorbeelden voor de uitwerking die vervolgens in alle gemeenten gekopieerd werden. Zo ging het ook met de kilometervergoeding voor gehandicaptenvervoer. "Voor iedereen geldt hetzelfde aantal kilometers, terwijl dat op het platteland iets heel anders is als in verstedelijkte gebieden waar de afstanden veel korter zijn." Wat gouverneur Bovens aanhaalt strookt met wat elders gezegd wordt over vrijwilligerswerk in de context van filantropie. Tegenover de eenvormigheid van de overheid, met gelijke rechten en plichten voor iedereen, staat de vrijheid van de informele sector. De hulp die zij verleent is geen recht maar een gunst. Zij hoeft niet voor iedereen dezelfde regels te hanteren,



maar formuleert eigen beleid. 'We zijn er alleen voor moeders met kinderen', of 'alleen voor illegalen'. Zo zijn organisaties van burgers zelf, veel beter dan de grote eenvormige overheid in staat om de diversiteit van de samenleving op te nemen in hun diensten.

Sociale onderneming

Met de terugtrekkende overheid komen andere spelers in beeld, nieuwe initiatieven van burgers en sociale ondernemingen. Dit is heel breed, uiteenlopend van buurthuizen in zelfbeheer en stadstuinen, tot bedrijven die iets voor de samenleving terug willen doen. Ook hierop kunnen inloophuizen inspelen ten behoeve van hun bezoekers. Daarom werd deze netwerkdag bewust georganiseerd in het Franciscus Huis in Weert. Een voormalig kerkgebouw dat door een ondernemer, Thijs Hendrix, gekocht is om nieuwe maatschappelijke initiatieven in de lokale gemeenschap van Weert te ontwikkelen. Op deze manier willen de initiatiefnemers een waardige en sociaal relevante herbestemming geven aan de kerk. Omdat de netwerkdag in dit nieuwe huis plaats vond was er sprake van een win-win situatie. De deelnemers konden aan den lijve ervaren wat sociaal ondernemen beoogt. Het was bovendien een hartelijke ontvangst op een mooie locatie.

Taal

Mensen aanspreken op hun eigen kracht, hen een rol geven en laten participeren is al jarenlang onderdeel van het missionair diaconale werk. Nu de overheid deze begrippen in de mond neemt en ze overal opduiken in beleidsnota's, treedt verwarring op. Het kerkelijk presentiewerk trekt op met mensen die zich van alles en iedereen hebben afgewend. De medewerkers weten als geen ander dat eigen

kracht geen toverwoord is. Het zijn langzame en moeizame processen, bij mensen die niemand meer vertrouwen. Mensen die twee stappen vooruit zetten en een stap achteruit. Dat staat haaks op het eigen krachtverhaal van de overheid, met de impliciete veronderstelling dat mensen alleen voorwaarts gaan en dat kwetsbaarheid tot iets marginaals wegredeneert. Hoe houd je in dit taalgeweld je eigen positie scherp? Welke woorden kies je?

Andries Baart

Andries Baart, hoogleraar Presentie verwoordde in zijn inleiding een kritisch geluid. Hij nuanceert het vertoog van de overheid en stelt dat wie eigen kracht zegt, ook kwetsbaarheid moet zeggen. "Het is goed dat de terugtrekkende overheid spreekt over eigen kracht. Natuurlijk willen we dat zoveel mogelijk mensen op eigen kracht zichzelf redden. Dat is heel normaal. Maar soms kunnen we het niet op eigen kracht. Dan zijn we kwetsbaar of afhankelijk." Baart onderzocht beleidsrapportages op het woord kwetsbaar en de conclusie was schokkend. "In veel rapporten over zorgverlening komt het woord kwetsbaarheid zelfs niet eens voor. En als het voor komt, dan wordt het gefocust op heel bijzondere groepen. Kleine kinderen. Of ouderen. Of mensen met een verstandelijke beperking of met een psychische ziekte. Die worden kwetsbaar genoemd. De indruk wordt gewekt dat gewone mensen, die niet heel jong of niet heel oud zijn, niet kwetsbaar zijn." Met voorbeelden liet Baart zien wat hij bedoelde. "Iedereen is bij tijd en wijle kwetsbaar. Bijvoorbeeld als je ziek bent of als er iets ergs is met je echtgenote, je kinderen of ouders. Of je bent kwetsbaar op zaken waar je onzeker over bent. Dat is normaal. Kwetsbaar is geen afwijking, het hoort bij het gewone leven. Waar komt toch het idee vandaan dat we allemaal 'krachtig' moeten zijn?"

Bij eigen kracht hoort kwetsbaarheid

"Voor kwetsbaarheid is geen ruimte meer", be-treurt Baart. "Nederland ronkt van de ideologie

van de autonome, krachtige, ondernemende burger die met zelfregie, zelfmanagement en zelfredzaamheid een goede toekomst tegemoet gaat." Het overgrote deel van de deelnemers weet door hun werk bij inloophuizen, dat dit lang niet altijd klopt. De werkelijkheid is minder rooskleurig. Er zijn vele kwetsbare mensen en kwetsbaar gemaakte mensen die niet, nooit aan dit beeld kunnen voldoen. En dat wordt systematisch aan het gezicht onttrokken. In zijn boek *De Zorgval* neemt Baart deze kwestie indringend onder de loep. Kwetsbaarheid kent vele gestalten en gezichten en lagen en stelt ons voor talloze subtiele opgaven. Hij verdedigt de stelling dat elk pleidooi voor *empowerment* ondersteuning verdient, maar pas deugt als het tegelijk een positieve waardering van de veelvormigheid van kwetsbaarheid met zich mee brengt. Pas dan komt er in de zorg weer ruimte voor deugden en wordt zorg weer menslievend, trouw, barmhartig, welwillendheid. Pleiten voor een rehabilitatie van kwetsbaarheid is tegelijk een pleidooi voor relatiegericht werken: de menselijke maat in zorg en welzijn. Met deze kritische reflectie op de ideologie van eigen kracht kregen de aanwezigen een taal aangereikt waarmee ze hun eigen keuzen kunnen verwoorden.

Nieuw elan

Het welzijn van kwetsbare mensen staat op het spel. In diaconale projecten trekt men zich dat aan. En vanuit een bezieling en gedrevenheid worden sociaal-maatschappelijke vragen opgepakt. Handen uit de mouwen gestoken. Om de uitdagingen van deze tijd aan te gaan vraagt dat wel zelfbewuste medewerkers en bestuursleden. Mensen die voldoende toegerust zijn om hun eigen verhaal omtrent eigen kracht te verwoorden en met een goede kennis van het sociale domein. Op deze netwerkdag was het elan voelbaar om hiermee flink aan de slag te gaan.

www.netwerkdak.nl

Lees een blog van de gouverneur op 'stage' bij sociaal-maatschappelijke en diaconale op:
www.limburg.nl/Bestuur/Commissaris_van_de_Koning/Maatschappelijke_stage_juli_2014

“Justitia et Pax schakelt tussen lokaal, nationaal, Europees en internationaal

Interview met Sebastiaan van der Zwaan, directeur Justice and Peace Netherlands, en Victor Scheffers, algemeen secretaris Commissie Justitia et Pax Nederland

De twee gesprekspartners nemen veel geschiedenis van Justitia et Pax Nederland mee in hun verhalen en leggen tegelijkertijd de aandacht op de inhoud van hun werk. Je raakt betrokken bij hun bewogenheid en betrokkenheid

Dynamische geschiedenis

Victor Scheffers vertelt dat “het werk van Justitia et Pax in de jaren tachtig sterk getrokken wordt door voorzitter Marga Klompé. De Commissie Justitia et Pax adviseert enerzijds de Bisschoppenconferentie rond mensenrechten, rechtvaardigheid en vrede en geeft anderzijds vorm aan rechtvaardigheid en vrede in Nederland en internationaal. Van meet af aan wordt veel samengewerkt met de Raad van Kerken in Nederland. Philo Weijenborg en Falco Thuis maken als opvolgers van Marga Klompé de overgang van Justitia et Pax van een katholieke netwerkorganisatie naar meer een project organisatie rond mensenrechten.” “In 1992 wordt Hans van Munster ofm voorzitter en onder zijn leiding wordt Justitia et Pax internationaal actiever met in Nederland een profiel richting kerk en samenleving en diaconie. In die tijd wordt met het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad, Landelijk bureau DISK en de FNV het Platform Eco-

nomische Gerechtigheid opgericht, dat in de jaren negentig studies laat verschijnen rond de arme en rijke kant van Nederland en in de jaren 2000 tot en met 2005 een serie van vijf 1 Mei Conferenties organiseert rond het katholiek sociale denken. Justitia et Pax wordt actief op het veld van armoede, vluchtelingen, asielbeleid. Er ontstaan veel projecten, zowel internationaal als nationaal. Na 1989 (de val van de Muur) is Justitia et Pax Nederland in de jaren negentig een belangrijke motor voor de Europese samenwerking van Justitia et Pax Commissie, vooral in Oost-Europa. Tussen 1996 en 1999 is Nederland de voorzitter van dit Europese netwerk. In de jaren negentig wordt Justitia et Pax voor de Nederlandse geloofsgemeenschappen en de parochies relevanter door het werk voor migranten en vluchtelingen. Met name in het ondersteunen van kerkelijke opvangmogelijkheden voor migranten en asielzoekers.”

Kwalitatieve mensenrechtenorganisatie

Victor Scheffers geeft aan dat “na 2000 de Bisschoppenconferentie op het huishouden moet gaan bezuinigen. Justitia et Pax gaat dan meer programmatisch en projectgericht werken met een belangrijke spits op het internationale werk van mensenrechten en op

Victor Scheffers is in 1950 geboren in Batavia (nu Djakarta) en komt met zijn ouders mee naar Nederland toen de Nederlandse Regering in 1951 het KNIL leger repatriëerde. Hij groeit op in Den Haag. De middelbare school volgt hij bij de paters Jezuïeten en na een korte poging tot het studeren van rechten schrijft hij in 1968 in als student Kunstgeschiedenis en Neerlandistiek in Utrecht. Hij behaalt in 1973 het kandidaats



examen en gaat vervolgens aan het werk als leraar Nederlands op een Havo/Vwo. In 1980 studeert hij af als drs. In 1983 leidt het vrijwilligerswerk in o.a. kerken hem ertoe te solliciteren op een functie van algemeen secretaris bij Justitia et Pax. Vanaf juni 1983 start hij daar onder leiding van Marga Klompé. Hij blijft bij Justitia et Pax als algemeen secretaris en directeur. Victor Scheffers gaat op 1 oktober 2015 met pensioen, en blijft actief als algemeen secretaris van Justitia et Pax.



Samen beschikt de directie van Justitia et Pax over veel kennis en ervaring

educatieve programma's in samenwerking met het internationale netwerk van Justitia et Pax, vooral in Afrika en Azië. Vanaf 2004 zijn er innovatieve projecten, zoals het samenwerken met het Internationaal Strafhof in Den Haag, en met niet-gouvernementele organisaties in de EU en bij de VN.”

Sebastiaan van der Zwaan benadrukt dat “Justitia et Pax zich sinds 2003 steeds meer heeft ontwikkeld naar een expertise organisatie rond mensenrechten en gerechtigheid met een katholieke achtergrond. Justitia et Pax heeft het mandaat rond mensenrechten en gerechtigheid versterkt door gebruik te maken van de vele netwerken, waartoe de organisatie toegang heeft. Er is een kwalitatieve reputatie gegroeid die weerklinkt in het netwerk van Nederlandse mensenrechtenorganisaties, en internationaal in de EU en bij de VN, zowel in Genève als in New York. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken, Cordaid en Mensen met een Missie zijn belangrijke partners. Er is een groot accent gelegd in educatieve programma's, waarin internationale Justitia et Pax Commissies versterkt zijn in het analyseren van de eigen context, het ontwikkelen van programma's die meehelpen in het tweewegbrengen van veranderingen, met name in situaties van geweld en na het geweld. Vooral in het Grote Meren gebied in Afrika is veel geïnvesteerd, evenals rond de Dalits in India, die vanwege het daar geldende kastenstelsel uitgesloten worden. Justitia et Pax is zo een professionele mensenrechtenorganisatie geworden met een insteek op de veiligheid van mensenrechtenverdedigers. Justitia et Pax organiseert in de

jaren tien van het nieuwe millennium bijeenkomsten met vluchtelingen, asielzoekers en hun opvang, waar 200 tot 250 mensen aan meedoen.”

“Vanaf 2012 bestaat Justitia et Pax uit een Stichting Justice and Peace die het werk met programma's en projecten voor haar rekening neemt, en de kerkelijke instelling Justitia et Pax, die de Bisschoppenconferentie adviseert. Beide instellingen richten zich ook op Nederland.”

Programma voor de toekomst

Als voorbeeld van het huidige werk noemt Sebastiaan van der Zwaan het Shelter City programma, dat in samenwerking met steden in Nederland wordt uitgebouwd. “Mensenrechtenverdedigers uit de wereld krijgen een sabbat in Nederland en participeren in ruil in een trainingsprogramma voor beleidsmakers en het netwerk van mensenrechten organisaties. Mensenrechtenverdedigers kunnen aan de ene kant uitrusten, bijkomen in een veilige situatie, bijtanken en doen aan de andere kant mee met trainingen en cursussen, waarin ze hun ervaringen kwijt kunnen. In dit project ligt de nadruk op Nederland en het programma is uitbreidend naar meer steden: eerst Den Haag, nu ook in Middelburg, Nijmegen en Maastricht en binnenkort volgen Utrecht en Amsterdam.”

“Een tweede project heeft te maken met migratie, asielzoekers, vreemdelingenbeleid, detentie van vluchtelingen. Justitia et Pax volgt in hoeverre Nederland op dit punt de Mensenrechten in acht houdt en de ervaring

leert dat sinds 2002 (het jaar van de moord op Fortuyn) de positie van Nederland als mensenrechtenverdediger gedaald is. Justitia et Pax is hierin niet alleen volgend en aanklagend, maar ook praktisch zoekend naar erkende alternatieven voor de vreemdelingendetentie door de Nederlandse overheid. Die alternatieven zijn nu groeiende in samenwerking met vooral lokale initiatieven.”



“Het dragen van een bordje ‘Je suis Charlie’ roept debat op.”

“Een derde project richt zich op gerechtigheid in de sociale omgeving (environmental justice) waar mensenrechtenverdedigers werken. Justitia et Pax Nederland werkt mee aan een zo veilig mogelijk lokale situatie voor deze mensen, o.a. via het gebruik maken van het internationale netwerk. Het tweede en derde project werken zowel nationaal als internationaal, en daarin ligt de kracht.”

Actueel debat rond mensenrechten

Victor Scheffers: “Het begin van het jaar 2015 is een voorbeeld hoe actueel de strijd om mensenrechten is. De aanslagen met vele doden in België en Frankrijk leiden tot een intensief debat rond de vrijheid van meningsuiting, de vrijheid van godsdienst, de vrijheid van pers. Het dragen van een bordje ‘Je suis Charlie’ roept debat op, behoefte aan diepgang. Er is een bredere visie op achtergronden, mens-

beelden, op rechten, op plichten nodig. Het woord ‘vrijheid’ vraagt om uitwerking. Je kan vrij zijn van allerlei regels, wetten, knechtelingen, censuur, geweld, oorlog, etc. En tegelijk is het ook een vrijheid tot, om je in te zetten voor goede meningsvorming, eerlijk denken en doen, vrede. Vrijheid is niet een vrijbrief om te beledigen, te dreigen, haat te zaaien, te moorden. Vrijheid is ook bijdragen aan beheersing, constructief gedrag, vrede. Hier liggen grote uitdagingen en Justitia et Pax verricht haar bijdrage in dit veld. Wat is er gaande? Wie doen er allemaal mee? Welke stappen kunnen we zetten om tot ander gedrag te komen, privaat en publiek? Het actief zijn in dit mensen-

rechtendebat is niet gemakkelijk. Het is ook geen populair werk, juist omdat je meedoet in discussies, die snel tot uitersten leiden. Volhouden is de boodschap.”

Sebastiaan van der Zwaan neemt het stokje in de estafette moeiteloos over. “Op verschillende scholen met veel leerlingen of studenten met islamitische achtergronden is een stevige discussie gaande over het gebruik van posters met cartoons van de profeet Mohammed. Kan dat? Mag dat? Levert het interne dreiging op? Bezwijk je daarvoor? Justitia et Pax is nu bezig met de vraag hoe op deze actuele situatie te kunnen inspelen, met name hoe de angst, die nu regeert, te kunnen indammen. Uitgangspunt is condities te scheppen om het debat aan te gaan en niet de vrijheid van meningsuiting in te perken.”

Volgens Victor Scheffers “krijgt Justitia et Pax internationaal volop steun door het denken en

doen van Paus Franciscus in Rome. Hierin is de Paus een voorbeeld van moreel leiderschap. Tegelijk leert de ervaring dat mensen zich in dit debat weinig meer via de kerkelijke lijnen laten aanspreken. Dus moet je via andere netwerken je weg zoeken. De ervaring leert dat er behoefte is om lokale ervaringen te kunnen verbinden met landelijke en die weer met Europees beleid en het beleid van de VN. Daarin is Justitia et Pax een schakelaar vanwege de opgebouwde expertise en de verkregen toegang tot netwerken.”

Mensenrechten en jongeren

Sebastiaan van der Zwaan geeft aan “dat de jongere generaties grote interesse in mensenrechten onderwerpen hebben. Ze volgen vaak via sociale media de thema’s en willen hun bijdrage leveren. Vaak zijn de groepen van sociale media cultureel en etnisch bepaald. De kunst is om ze bij elkaar te brengen in een meer open debat. De kunst is ook om andere netwerken te gebruiken dan de kerkelijke. De kunst is om handelingsperspectieven te bieden als jongeren zich melden of bereikt worden. Jongeren willen meepraten over onrecht, lokaal beleid, mensenrechten, ander beleid, ontwikkelen van een moreel kompas, zoeken naar handelingsperspectief. Ze willen meedoen met de opvang van vreemdelingen bijvoorbeeld in maatjesprojecten. Sinds de grote internationale financiële en economische crisis is Nederland enorm aan het bezuinigen. Daarnaast is Nederland sinds 2002 meer xenofob geworden. Migratie wordt tegengegaan en het beleid moet effectiever en kostenbesparend uitgevoerd worden. Terwijl eigenlijk Nederland meer gastvrij en open zou moeten zijn naar vreemdelingen toe, en ruimhartiger.”

Volgens Sebastiaan van der Zwaan wordt “in de activiteiten van Justitia et Pax nu nadrukkelijk gezocht naar wegen om jongeren te bereiken. De aandacht voor mensenrechten verdedigers is een goed instrument. De aandacht voor de rol als consument en welke grondstoffen nodig zijn om iets te maken en aan te schaffen. Bijvoorbeeld: iedereen wil een I-phone, een tablet of een laptop. Om die begerde goederen te maken zijn allerlei grond-

stoffen nodig, vooral edele metalen. Die zijn schaars en dus kostbaar. Welke processen zijn er gaande om aan die grondstoffen te komen? Jongeren staan open om zich er in te verdiepen, mee te denken hoe je tot manieren van eerlijker produceren kan komen. Met voorbeelden van Pakistan en India denken jongeren mee over processen van sociale uitsluiting en uitbuiting. Met Afrikaanse voorbeelden rond sekse discriminatie denken en doen jongeren mee over de situatie daar en in Nederland.”

Concrete resultaten van Justitia et Pax

Sebastiaan van der Zwaan noemt drie concrete resultaten. “In samenwerking met diverse andere mensenrechtenorganisaties is bereikt dat in het generaal pardon van 2013 de kinderen van 1 F’ers (dat zijn importvaders die verdacht worden van oorlogsmisdaden) zijn meegenomen. Rond de detentie van uitgeprocedeerde asielzoekers is samen met de Ombudsman



“Justitia et Pax wil belangenbehartiger en pleitbezorger zijn.”

gewerkt aan een rapport, dat o.a. de mensenrechtensituatie in kaart brengt en voorstellen doet voor alternatieve mogelijkheden. Sinds 2005 is er samen met andere organisaties gewerkt aan de instelling van het Nederlands College voor de Rechten van de Mens. Justitia et Pax wil belangenbehartiger en pleitbezorger zijn en mensen in parochies kunnen Justitia et Pax daarop bevragen of meedoen. Zo kunnen verbindingen tussen lokale praktijk, landelijke wetgeving en internationale verdragen tot stand komen. Je kan zaken veranderen ten gunste van een betere situatie door lokale praktijkervaringen, met steun van Justice and Peace Nederland naar het nationale politieke niveau te brengen.”

Sebastiaan van der Zwaan is in Eindhoven geboren in 1975. Zijn ouders verhuizen naar Echt, Horn en Roermond en zo komt hij op de Rijksscholengemeenschap in Roermond terecht, gevolgd door de Hogeschool in Sittard. Na zijn afstuderen aldaar in 1995 volgt een jaar sociaal-juridische dienstverlening en een jaar in Frankrijk. In 1997 start hij de studie rechten aan de Universiteit Maastricht, waar hij in 2002 Meester wordt



in Nederlands recht met als specialisatie internationaal recht. Na zijn afstuderen wordt hij eerst stagiair en daarna tijdelijk medewerker bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken op de afdeling mensenrechten. In 2004 komt hij terecht bij Justitia et Pax, waar hij verschillende functies vervult: projectmedewerker, beleidsmedewerker, programma medewerker, adjunct-directeur en vanaf april 2014 directeur van wat intussen Justice and Peace Nederland is gaan heten.

Contemplatief pastoraat in de marge van de samenleving

Fred van Iersel is bijzonder hoogleraar en docent moraaltheologie en spirituele theologie

Presentie heeft in pastoraat en geestelijke verzorging niet alleen een strategische en methodische betekenis. Ze heeft ook een theologisch- inhoudelijke kern, betoogt Fred van Iersel.

Presentiepastoraat karakteriseer ik als een vorm van contemplatief pastoraat. Voor de invulling ga ik te rade bij de trappist Thomas Merton (1915-1968) die een voorbeeld was van contemplatief pastoraat. Hij beschrijft in zijn brief over God wat hij onder een contemplatief verstaat (*A life in letters*, New York 2008, pp. 163-168).

“Een contemplatief is een persoon die zijn geest riskeert in een woestijn voorbij de taal en voorbij ideeën – daar waar God wordt ontmoet in naaktheid van pure vertrouwen, dat wil zeggen in de overgave van onze armoede en onvolledigheid. Iemand wiens geest zich niet aan zichzelf vastklampt alsof denken ervoor zorgt dat wij bestaan. De boodschap van hoop die een contemplatief biedt is niet dat je je weg moet vinden door alle taal en alle problemen die vandaag de dag God omgeven: maar dat - of je het nu begrijpt of niet, God van je houdt, in jou present is, in jou leeft, jou bewoont, jou roept, jou redt, en jou een begrip en licht biedt die alles te boven gaat van wat je ooit in boeken hebt gelezen of in preken hebt gehoord. De contemplatief heeft niets te zeggen behalve je te bemoedigen en te zeggen dat als je in je eigen stilte durft binnendringen en die stilte durft te delen met de eenzame ander die God door jou zoekt, je dan zeker het licht zult ontdekken en het vermogen om te begrijpen wat voorbij woorden en verklaringen is, omdat het te nabij is om verklaard te worden: het is de intieme eenheid in de diepten van je hart, van Gods Geest en je eigen geheime diepste zelf, zodat jij en Hij in alle waarheid Een Geest zijn’. (Thomas Merton, *A life in Letters*, p. 163-168).

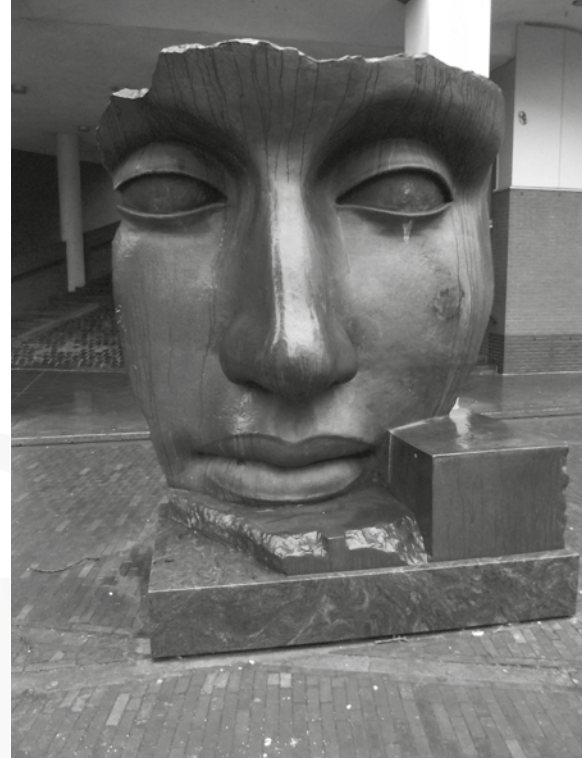
Contemplatief zijn betekent allereerst ‘zien wat is’ en dit uithouden. Dit klinkt veel te vroom, want het gaat om het uithouden van een woestijn, van armoede, van incompetentie, van niet kunnen, van afwezige zelfredzaamheid, en van onvolledig leven - bijvoorbeeld in sociaal isolement en in een religiositeit zonder toegang tot haar bronnen.

Contemplatief pastoraat

Contemplatief pastoraat heeft betrekking op het beleven van vertrouwen op God en het waarnemen van vertrouwen op God voorbij de taal, bij jezelf en bij de ander. Dit vertrouwen op God kan worden gevonden bij zowel taalvaardige mensen als bij de minder taalvaardige mensen. De contemplatieve pastor ontdekt het Godsvertrouwen zowel bij zichzelf als bij de mensen die zich aan haar zorg toevertrouwen. Zij neemt waar hoe zowel God als het antwoordende Godsvertrouwen reeds present zijn in het leven van mensen, en daar een bron van liefdevol leven vormen. Contemplatief pastoraat is God zien in het leven van mensen, en zien hoe mensen intuïtief vertrouwvol antwoorden op deze reeds aanwezige liefde van God. De vereiste vaardigheid is open ontvankelijkheid voor wat ons willen, kunnen, denken en doen overstijgt. Juist het pastoraat aan de randen van samenleving en kerk ontmoet veel mensen met juist deze ontvankelijkheid. Zij zijn immers de illusie van autonomie, zelfbepaling, zelfverwerkelijking, zelfontplooiing en zelfredzaamheid reeds goeddeels kwijt geraakt, en weten dat er leven is voorbij aan deze illusies.

Andere voorlopers

Een andere voorloper van contemplatief pastoraat is de trappist Charles de Foucauld



Kunstwerk Per Adriano van Igor Mitoraj – Den Haag Muzenplein 1993

[Foto: Hub Crijns]

(1858-1916), die met zijn radicale armoede te midden van de Toeareg de presentie uitvond als missionaire strategie: met lege handen de armoede delen, het leven, de levensvreugde en delen in Gods liefde. De Foucauld vulde contemplatief zijn niet meer in een contemplatief klooster in, maar met daar zijn, waar God reeds present is, namelijk als liefde en bron van hoop te midden van de allerarmsten. De presentie van God transformeert zo de traditionele missionaire strategie: deze berust niet op het van buiten af of van boven af ‘brengen’ van God aan niet-christenen, maar op het zien, ontdekken, van God waar Hij reeds is, voorafgaand aan onze aanwezigheid. Charles De Foucauld gaf gestalte aan presentiepastoraat, gekoppeld aan diaconaal-missionaire zorg in de regio. En natuurlijk werd er in zijn gemeenschap ook verkondigd. Charles de Foucauld vond navolging bij de Italiaanse straatpastor Carlo Carretto (1910-1988) die na zijn terugkeer uit de Sahara het contemplatieve straatpastoraat ontwikkelde in het Italiaanse Spello. Ook hij kan beschouwd worden als een van de grondleggers. De Fransman Abbé Pierre (1914- 2007) stichtte de Vierde Wereldbeweging en de Emmausbeweging. Hij ging er vanuit dat ieder mens iets te geven heeft. Hij schreef niet

alleen een brief over God, maar een brief aan God. In deze brief worstelt hij met het kwaad en het lijden en hij vraagt zich af wat hij gezien heeft bij de aan zijn zorg toevertrouwde mensen, medewerkers en zichzelf. In deze spiritualiteit wordt heel sterk Gods liefde benadrukt, en het Godsvertrouwen wordt geduid als vertrouwen op Gods liefde.

Grenzen aan ‘talig’ pastoraat

Wat betekenen deze voorlopers voor de huidige vormen van presentiepastoraat? Ten eerste dat contemplatief pastoraat in de geest van Charles de Foucauld, Carlo Carretto en Abbé Pierre de eendimensionale ‘taligheid’ van het pastoraat uitdaagt, de verabsolutering van het geloofsgesprek en de expliciet religieuze communicatie. In de christelijke traditie wordt dit uitgedrukt in de traditie van ‘negatieve theologie’ (zie o.a. J. Werbick en J. Hochstaffl). Deze traditie is ook om te zetten in onder meer presentiepastoraat voorbij de taligheid.

Pastoraat kan niet alleen ‘talig’ zijn, omdat elk menselijk contact, ieder christelijk contact, en alle pastoraal contact begint met eerbied voor het transcendente in de mens, de ziel, datgene waardoor de mens Gods beeld en gelijkenis is. Deze eerbied voor de ziel doordeesemt het hele pastorale proces. Ze komt tot uitdrukking in een eerbied voor de waardigheid van de mens waarvan de christelijk sociale ethiek spreekt, die tot uitdrukking komt in een wijze van zijn, van behandeling, bejegening en verzorging van mensen. Stille eerbied staat ook aan het einde van het contact. Een goed pastoraal contact eindigt zonder woorden. Het eindigt ermee dat mensen zichzelf en elkaar zien als voor Gods aangezicht en dat mensen zichzelf en elkaar voor God brengen, in stilte, misschien in een gebaar als het ontsteken van een kaars, een



Fred van Iersel
[Foto: aartsbisdom Utrecht]

het slechten van de blokkades vaak enkel waar: het is immers maar ten dele een actief proces van de pastoraat en nog minder van de pastor. Het is overwegend een 'nacht' waarin mensen opnieuw geboren worden, waarin God gebeurt. God doet Zijn eigen werk in de pastoraat. Pastoraat helpt mensen in de actieve fase van de geestelijke loutering, namelijk wanneer mensen zelf kunnen werken aan het weghalen van wat hen blokkeert in echt contact met God, hun naasten en zichzelf.

kruisteken, een verwijlen bij een icoon. Zo wordt uitgedrukt dat geloof niet samen valt met de articulatie ervan, laat staan met een gesprek hierover of de theologische reflectie hierop. En dat dit vertrouwen, net als de liefde en hoop van goddelijke oorsprong zijn en onze taal overstijgen. Goed pastoraat baseert zich op en richt op dit niveau van intuïtief Godsvertrouwen. Pastoraat is uiteraard talig, want mensen zijn talige wezens. Maar contemplatief pastoraat moet in intuïtief vertrouwen op Gods liefde zijn ingebed om vrucht te kunnen dragen.

Omgeven door blokkades

Pastoraat bestaat in onze Nederlandse cultuur van dit moment ten tweede in het wachten tot het persoonlijke en cultureel narcisme zijn grenzen bereikt en er bij de pastoraat een keerpunt komt - bij onszelf of bij mensen die zich aan onze zorg toevertrouwen - waarin stap voor stap blokkades om kwetsbaar en ontvankelijk te zijn worden opengebroken. De presentiepastores ontmoeten vaak mensen die dit punt in het leven hebben gepasseerd. De situatie waarin mensen verkeren legt onontkoombaar de grenzen van een narcistisch zelfbeeld en daarbij horende blokkades van initiële openheid voor God bloot. Pastoraat is het begeleiden van het helpen slechten van deze blokkades, en nog vaker is de pastor toeschouwer en duider. Hij neemt

In deze fase is presentie pastoraat tweevoudig sacramenteel. Door er te zijn stelt de pastor ten eerste een teken dat er meer is dan de louteringscrisis. Ten tweede kan tegelijk het pastoraal contact daadwerkelijk helpen blokkades weg te nemen en heil bemiddelen. Deze sacramentele dimensie van pastoraat komt niet pas tot uitdrukking in de bediening van de sacramenten, maar ze doordeesemt geheel het pastoraat. Een groot deel van het pastorale werk richt zich op de begeleiding van de ervaring dat God deze blokkades aan het wegnemen is, bijvoorbeeld door duiding hiervan te bieden met behulp van symbolen, metaforen en verhalen uit Schrift en traditie.

De presentie van God

De dragende laag in het presentiepastoraat is de presentie van God zelf. Deze presentie van God is zeker niet een specifiek katholiek of christelijk thema. Ze heeft natuurlijk ook Joodse wortels in de *Schekinah*: de afwezige aanwezigheid in de lege ruimte boven de ark. Gods presentie is natuurlijk, theologisch gezien, ook absentie. Ook in het door alle christenen gedeelde Nieuwe Testament zien we hoe Christus zelf verandert in ontmoetingen. Nadat hij bijvoorbeeld tegen wil en dank een vrouw heeft genezen die zich aan hem opdrong. Of in het contact met de Samaritaanse vrouw bij de bron die hem overtuigt van haar beteke-

nis en waarde als gelovige. Of in het contact met de heidense Romeinse honderdman met een geloof groter dan in Israël. Het zien van de concrete mens, de openheid voor zijn motieven, zijn verlangen, zijn vertrouwen karakteriseert de ontmoetingen van Christus op straat. Natuurlijk zien we in de evangeliën ook hoe Christus van zijn kant mensen verandert. Een tollenaar wordt een apostel en evangelist; een christenvervolger wordt na een ontmoeting met zijn slachtoffer zelfs tot apostel. Christus ontmoeten wil niet alleen zeggen dat het verlangen naar een nieuw heilzaam begin ontwaakt. Er is meer dan dat: er vindt een daadwerkelijk begin van vervulling plaats. Het contact met Christus verandert mensen. Hun verlossing begint daar waar het zondebokmechanisme wordt doorbroken, waar mensen hun vermeende uitsluiting door God, hun naasten of door zichzelf kunnen bijleggen, waar de conflicten met God, de naasten en zichzelf transformeren tot vrede en verzoening.

Presentie van Christus

Het klassieke meesterwerk 'De zeven werken van barmhartigheid' van de Meester van Alkmaar uit het jaar 1504 verbeeldt de presentie van Christus als verhaald in Mt. 25, 31-47. Christus is onder de hongerigen, dorstigen, zieken, naakten, gevangenen, vreemdelingen. Hij is present als een van hen, van hun groep, dus als binnengetreten in de ruwe werkelijkheid van het menselijk lijden, en daarmee als vragend, smekend en gebiedend: eerbiedig mij, eerbiedig hen. De verlossing voor de toeschouwer begint met de verlossing uit narcisme en egocentrisme, met het zien wat is, en met zien van de betekenis van deze lijdenssituaties. Dit is uitgewerkt in de spiritualiteit van Vincent de Paul, de inspirator van de broeders van liefde en de Vincentiusvereniging met hun caritatieve diaconale instellingen.

Meervoudige presentie van Christus

De presentie van God krijgt in de katholieke traditie naast deze diaconale contexten in Mt. 25, 31-47, ook een dichtheid in de eucharistie. In de katholieke visie op de eucharistie

is Christus op vier wijzen present in de eucharistie. Allereerst in de gemeenschap van allen die in de naam van Vader Zoon en heilige Geest gedoopt zijn, die samen het mystieke lichaam van Christus vormen: de eenheid in gemeenschap van gedoopten. Kerkelijke gemeenschap *ontstaat* dus niet door samen te komen, maar het samenkomen maakt de reeds aanwezige eenheid van het lichaam van Christus zichtbaar en versterkt deze.

Op de tweede plaats is Christus aanwezig in het Woord, in de Schriftlezing, bijzonder de evangelielezing. Hier is Christus present als verkondiger en leraar. Ook dit element van een eucharistieviering keert terug in een woord- en gebedsviering.

Op de derde plaats is Christus naar katholieke visie aanwezig in de priester, die in de katholieke ambtstheologie een *alter Christus*, een tweede Christus is. Naast status en roeping betekent dit dat in de viering Christus present is in de herderlijke zorg. De priester bemiddelt Christus als goede herder. Via de priester kunnen de aanwezigen toegang verkrijgen tot het heil dat uitgaat van de Goede Herder met hoofdletters.

Deze drie vormen van presentie van Christus zijn al gerealiseerd voorafgaand aan de consecratie in de eucharistie, de vierde aanwezigheid van Christus. Ze hebben dus een oecumenisch potentieel en een missionair potentieel in het contact met niet-christenen.

Prof. dr. A.H.M. van Iersel is bijzonder hoogleraar vraagstukken geestelijke verzorging bij de krijgsmacht aan Tilburg University, en docent moraaltheologie en spirituele theologie bij Fontys Hogeschool voor Theologie en Levensbeschouwing te Utrecht.

Bewerkte versie van lezing voor straatpastoraat en drugspastores, gehouden op 7 november 2014.
Zie: http://www.netwerkdak.nl/bijeenkomst_straatpastores_presentie_en_theologie

Cordaid Nederland ondersteunt sociale coöperaties

Dionne Dinkhuijsen is medewerker communicatie Cordaid

In deze economische zware tijden, waarin de overheid zich meer en meer terugtrekt en op tal van voorzieningen bezuinigd wordt, zijn nieuwe oplossingsrichtingen nodig om sociale uitsluitingen en verarming terug te dringen.

Cordaid helpt mensen in Nederland met lage inkomens die hun ambacht, talent of passie willen inzetten om samen te ondernemen in een coöperatie of een vergelijkbaar samenwerkingsverband. Zij verhogen zo hun inkomsten of verlagen hun kosten. Bovendien dragen zij samen bij aan de leefbaarheid in hun wijk of stad. Cordaid ondersteunt deze initiatieven met kennis en coaching, toegang tot expertise, netwerken en indien nodig financiering. Cordaid doet dit sinds 2013 samen met partners uit het bedrijfsleven en de (lokale) samenleving.

Uiteenlopende initiatieven

Sinds de start in 2013 van het programma voor startende coöperaties ondersteunt Cordaid uiteenlopende initiatieven. De diversiteit onder de coöperaties is groot. In Breda vormt een aantal bewoners van de wijk Geeren-Zuid de coöperatie ONS Coöperatief. Samen beheren zij een buurthuis en bieden verschillende diensten aan, zoals een wijkrestaurant, kookworkshops en is er catering. Monique van Winkel van woonstichting AlleenWonen: "Samen met de bewoners waren we bezig met de uitwerking van deze plannen maar het bleek lastig om dat concreet van de grond te krijgen. Cordaid heeft een impuls gegeven door mensen in te schakelen die ons geholpen hebben met het opstellen van een business plan en bij het oprichten van de coöperatie. Hierdoor hebben wij Ons Coöperatief versneld kunnen starten en zijn de deelnemers met veel enthousiasme aan de slag gegaan." ONS restaurant, onderdeel van ONS

coöperatief wordt vanaf de opening druk bezocht door mensen uit de buurt. Je kunt er terecht voor bijzondere internationale gerechten, een lunch of een kopje koffie. Op de website van ONS coöperatief www.onsingereen-zuid.nl leest u het laatste nieuws en meer over de verschillende activiteiten in het buurthuis.

Bezoek staatssecretaris Klijnsma

Op 17 oktober 2014, de Dag van de Armoede, bracht staatssecretaris Jetta Klijnsma (Sociale Zaken en Werkgelegenheid) op uitnodiging van Cordaid een bezoek aan drie coöperaties in Breda, die met ondersteuning vanuit Cordaid zijn opgericht. "We hebben kunnen laten zien hoe deelnemers binnen een coöperatie hun talenten kunnen gebruiken en zich verder kunnen ontwikkelen om weer aan het werk te gaan." De staatssecretaris bezocht de coöperaties ONS Land (stadslanbouwoöperatie), ONS Coöperatief (coöperatief wijkrestaurant en kledingatelier), en De Vrije Uitloop (coöperatie van scharrelondernemers). Staatssecretaris Klijnsma was onder de indruk van het enthousiasme, de dynamiek en het effect van het werk dat deze coöperaties doen voor de deelnemers. "Deze coöperaties laten mensen opbloeien," aldus Klijnsma.

De Vrije Uitloop

Elke donderdag komen de scharrelondernemers van coöperatie de *Vrije Uitloop* in Breda bij elkaar. Dan bespreken ze hoe de zaken ervoor staan en hoe het gaat met hun bedrijfjes. Leden van de coöperatie nemen hun toekomst in eigen hand en voelen zich weer waardevol. Scharrelondernemers bouwen met behoud van hun bijstandsuitkering binnen de coöperatie hun eigen bedrijfjes op. Ze gaan de boer op met hun product, variërend van bijenkast tot textiel, of dienst, coaching of tuinonderhoud. Ze draaien omzet. Maar nog belangrijker, ze

nemen hun toekomst in eigen hand en voelen zich weer waardevol. Ze creëren voor zichzelf de ruimte, om zelf en samen met elkaar stappen te zetten en te groeien. Marije, die eigen schilderwerken verkoopt, verwoordt het zo: "In de bijstand mag je niets, die houdt je klein. Bij de scharrels mag je je vleugels uitslaan. Dankzij de coöperatie kan ik investeren in mezelf in plaats van te bezuinigen op eten." Haar lidmaatschap van de Vrije Uitloop stelde haar in staat om schildermateriaal aan te schaffen. En met steun van de anderen in de groep bouwt ze haar bedrijfje op.

Puur Lokaal

Puur Lokaal is een voedselcoöperatie die met steun van Cordaid in Nederland haar eerste winkel, een versmarkt, heeft geopend in Het Dorp in Arnhem eind 2014. Zo'n 25 boeren uit de regio hebben hun krachten gebundeld om verse producten direct van het land aan Puur lokaal te leveren. Door de tussenhandel uit te schakelen, kan Puur Lokaal deze producten rechtstreeks aan de consument verkopen voor een aantrekkelijke prijs. Zo kunnen ook mensen met een kleine beurs gezond en lokaal geproduceerd voedsel kopen. Met dit concept maakt Puur Lokaal zich sterk voor eerlijke prijzen voor boer én consument. In Puur Lokaal lopen het kopen van (streek)producten, eten, proeven en beleven, leren en werken, sociale

Staatssecretaris Klijnsma in volle actie bij ONS Coöperatief Breda
[Foto: Marieke Viergever]



participatie en ontmoeten en verbinden in elkaar over. Puur Lokaal biedt bovendien een aantal leer- en werkplekken voor bewoners en cliënten van o.a. zorgstichting Siza voor mensen met een handicap. Puur Lokaal is anders dan een gangbare supermarkt. Dageelijks worden de producten rechtstreeks door lokale boeren geleverd. Hierdoor zijn er weinig voedselkilometers en wordt de versheid van de producten gegarandeerd. Puur Lokaal verkoopt bovendien groenten met een 'vlekje' om verspilling tegen te gaan en maakt zo weinig mogelijk gebruik van verpakkingen. Verder is Puur Lokaal een coöperatie waar mensen lid van kunnen worden. Leden betalen € 25 en krijgen hiervoor onder meer korting op hun boodschappen. Deze kunnen zij zelf gebruiken, of beschikbaar stellen voor mensen met een inkomen rond het sociaal minimum. Een bezoek aan de winkel is zeker de moeite waard. U kunt zich inschrijven op de website www.puurlokaal.nl voor de nieuwsbrief.

De Buurtmoeders

In Amsterdam zijn de Amsterdamse Buurtmoeders Cateringcoöperatie (ABC Coöperatie) actief. Deze coöperatie bestaat uit moeders uit Amsterdamse wijken die samen cateringopdrachten uitvoeren voor buurtbewoners, lokale overheden, scholen of bedrijven. De coöperatie is een initiatief van drie multiculturele vriendinnen. Zij hebben alle drie een goede opleiding en interessante baan, maar kwamen in hun eigen omgeving veel vrouwen tegen die geen werk of inkomen hebben, maar wel veel talent. Initiatiefneemster Nabila legt uit: "We zagen dat al deze vrouwen heel goed kunnen koken. Dit is dan ook het idee achter Buurtmoeders. Wij halen de cateringopdrachten binnen, coachen en ondersteunen bij de administratie. De moeders koken thuis en zorgen ervoor dat de lunch, het diner of de hapjes op het juiste adres worden afgeleverd."

Coöperatief ondernemen is pionieren, iets nieuws starten, ontdekken. Bent u zelf bezig met of kent u ook een lokaal initiatief dat zich via coöperatief ondernemerschap wil inzetten voor mensen met lage inkomens? Heeft dit initiatief support nodig? Laat het Cordaid weten. Wellicht kan Cordaid iets betekenen, mogelijk samen met u.
<https://www.cordaid.org/nl/themas/cordaid-in-nederland/>

Noaberhuus als model van participatie samenleven

Eddy Oude Wesselink is coördinator KCWO maatschappelijk activeringswerk

De kleinschalige leefomgeving in het dorp vinden we prettig en veilig. We zien als noabers de anderen wel en helpen waar dat nodig is. Sommige mensen onttrekken zich echter aan de aandacht van de mensen in hun omgeving. Ze kozen er misschien zelf voor of ze kregen door hun anders-zijn een wat meer geïsoleerde positie. Hoe worden we een gemeenschap waarin iedereen de aandacht en hulp krijgt die nodig is?

Mensen met problemen rond hun inkomen weten nauwelijks van het bestaan van een Cliëntenraad WWB en herkennen niet de mogelijkheid daar hulp te halen voor hun probleem met Gemeente of uitkering. Kerken willen indien nodig wel iemand bezoeken, maar wie heeft daar behoefte aan? We weten van de eenzaamheid van mensen, maar hoe komen we in contact? Zo zijn er vele organisaties die zoeken naar mogelijkheden om meer en beter met hun doelgroep in contact te komen. Dat zijn signalen: mensen hebben vragen en problemen, maar kloppen daarmee niet zomaar aan.

Plan tot nieuwe gemeenschapcentra

Enkele lokale werkgroepen komen met elkaar in gesprek rond de vraag: 'Als het ons niet lukt zelf een inloopvoorziening te realiseren voor

onze achterban, lukt dat ons dan samen wel?'. Deze vraag wordt verder uitgewerkt en onder begeleiding van het KCWO tot een nieuw plan van aanpak ontwikkeld. Vanuit een breed platform van lokale vrijwilligersorganisaties gaan we open aanloop of inloopgelegenheden aanbieden op meerdere, eventueel ook wisselende locaties, die overdag niet gebruikt worden, wel beschikbaar zijn, zonder investeringen al geschikt zijn en waarin gastvrijheid wordt aangeboden door vrijwilligers.

Onder leiding van een Stuurgroep (met vertegenwoordigers van de belangrijkste dragers) werden ruimten gezocht en vrijwilligers geworven. Daarbij viel het oog op een Kulturhuus (maar dat bleek te duur), op kerkcentra (die liggen soms niet centraal genoeg), op een leeg bankgebouw (samen met een centrum voor dagopvang tijdelijk in bruikleen gekregen) en op andere leegstaande panden in het winkelcentrum. Daarbij is samenwerking mogelijk gebleken met een centrum voor dagopvang voor gehandicapten en met de bibliotheek. De mogelijkheid blijkt sterk afhankelijk te zijn van de lokale mensen, motivatie, ideeën en gebouwen. Zo is het initiatief Noaberhuus tot stand komen. Dragsters hiervan zijn onder meer Stichting Welzijn Olst/Wijhe, Cliëntenraad WWB, Platform Informele Zorg, Gemeente en KeSa/Diakonie van de RK Kerk en PKN in Olst en Wijhe.

Op weg naar een Noaberhuus

In de loop van 2014 is gestart op meerdere locaties in Olst en Wijhe. Het resultaat is een originele lokale aanpak met resultaten op verschillende fronten. Elke ruimte heeft

Vrijwilligers bereiden nieuwe activiteiten voor
[Foto: Eddy Oude Wesselink]



eigen mogelijkheden en beperkingen. Deze worden ingegeven door de ruimte zelf en door de beleving van de bezoekers en degenen die er niet komen: waar(bij) voel jij je thuis of juist niet thuis? Het begin is altijd de open inloop. Er wordt reclame gemaakt met onder meer flyers die overal worden neergelegd en koffiebonen die uitgedeeld worden op de markt. En regelmatige korte stukje in een huis-aan-huisblad.

Een dochter komt binnen met haar moeder en samen drinken ze een kop koffie. De gastheer knoopt een gesprek aan en maakt zo verbinding. Een week later loopt de moeder alleen binnen en wordt dan weer gastvrij onthaald.

Daarnaast worden er in overleg met de gasten ook laagdrempelige activiteiten aangeboden zoals de mogelijkheid tot een spelletje (ook om dit leren), het maken van sieraden en een workshop 'kleur en persoon': wat past bij mij? Daarnaast komen er activiteiten tot stand met een permanent karakter op een vast dagdeel: zoals een Tabletcfé en een Repaircafé. De activiteiten worden aangeboden in samenwerking met andere organisaties die ervaring en specifieke kennis van dat terrein hebben. Inmiddels is er ook een breicafé, een biljardgroep en een voorleesgroep van start gegaan.

Een mevrouw die nogal slecht ziet geeft aan dat ze graag voorgelezen wordt uit de krant en andere lokale media. Het idee van een 'voorleescafé' wordt geboren. Er wordt een vrijwilliger gevonden die eens in de week gaat voorlezen uit de samen gekozen bladen. Soms ontstaat over de tekst een levendig gesprek.

En de bestaande wandelgroep heeft haar startpunt verlegd. In de Kerstvakantie was er een brunch voor alleenstaande ouders met hun kinderen. Het werd een hele gezellige bijeenkomst waarbij de burgermeester ook even aanschoof. Er werd lekker gegeten, gepraat, gespeeld en naar muziek geluisterd. Ook werden er presentjes uitgereikt en kregen alle aanwezigen de mogelijkheid een gratis kledingset uit te zoeken bij de lokale kledingbank.

Actieve rol van vrijwilligers

Het Noaberhuus wordt



gebouwd door vrijwilligers. Zij geven het vorm door hun gastvrijheid en aandacht. Ze zijn vaardig in de ontvangst en het scheppen van een

goede sfeer: hun houding is bepalend voor het noaberschap. Bijvoorbeeld door terughoudend te blijven in een gesprek zodat de gast kan vertellen wat er aan de hand is. Met open vragen ruimte maken voor dat verhaal. Dan komt er misschien een thema of vraag naar voren. De vrijwilliger kan dan nagaan of de betrokkene er mee uit de voeten kan of misschien een steuntje in de rug nodig heeft. Dat betekent wel dat er af en toe een korte training wordt aangeboden. Zoals over de veranderingen in de verschillende wetten en regels. Niet om alles te weten maar om duidelijk te maken dat concrete hulp op deze ingewikkelde terreinen niet door vrijwilligers gegeven kan worden. Het is heel belangrijk, en al moeilijk genoeg, te helpen de weg te vinden naar degene die wel de goede hulp kan verlenen. En er is een training over het luisteren naar en vertellen van verhalen. Naar een mooi verhaal maar ook met je eigen levensverhaal. Daarmee bevorderen we de aandacht voor je eigen verhaal en dat van de ander. Het Noaberhuus is tot stand komen doordat van enkele kanten ondersteuning is gekomen. Daardoor konden wij als KCWO er voldoende tijd in stoppen. Juist door externe begeleiding konden de randvoorwaarden worden gerealiseerd: soms moet je dan wel even tussen de lokale belangen (klippen) door zeilen. Na de voorbereidingsperiode gaan vrijwilligers het Noaberhuus zelf beheren. Daarbij worden ze ondersteund 'op afstand' door medewerkers van de lokale welzijnsinstelling.

Het KCWO stimuleert maatschappelijke inzet: mensen die zich als naaste in (willen) zetten voor mensen in hun omgeving die aandacht of een specifieke impuls nodig hebben. Dit mondt uit in diverse projecten en activiteiten. De kern hiervan is aandacht en inzet voor de naaste.
www.kcwo.nl

De Heilige Geest als inspiratiebron

Jan Maasen is medewerker Dienen en missiesecretaris van het Bisdom Rotterdam

Het Amsterdams Historisch Museum heeft boven de ingang een plaque met een afbeelding van een duif. De plaque herinnert aan het Burgerweeshuis, dat eeuwenlang in dit voormalig klooster gevestigd is geweest. Op meer plekken in dit complex is de duif te vinden, een symbool van christelijke naastenliefde.

Amsterdam is hierin niet uniek. In de Middeleeuwen waren in veel plaatsen diaconale instellingen genoemd naar de Heilige Geest. Die werd beschouwd als vader van de armen en stond symbool voor de naastenliefde. Je had Heilige Geestgasthuizen en Heilige Geesthofjes, Tafels van de Heilige Geest en Heilige Geestmeesters, ja zelfs Heilige Geestgoederen.

Oorsprong

Volgens een wijd verbreid verhaal zouden al deze initiatieven verbonden zijn met de Broeders van de Heilige Geest. Deze broederschap was in 1160 in het Zuidfranse Montpellier gesticht door Guy de Montpellier om de zorg voor een gasthuis op zich te nemen. De definitieve oprichting vond in 1198 in Rome plaats, waar paus Innocentius III hen een hospitaal toevertrouwde, dat snel het 'Hospitaal van de Heilige Geest' werd genoemd. De broederschap kreeg het oppertoezicht over alle bestaande gasthuizen in christelijk Europa. Zo ontstond er een netwerk van Heilige Geesthuizen.

In de nieuwere literatuur wordt deze herkomst betwist. Hoewel veel instellingen 'De Heilige Geest' in de naam hebben, wil dat nog niet zeggen dat ze allemaal een band kennen met deze broederschap. Wel ligt er een verband met de opkomst van de steden. In de Lage Landen begint die opkomst in Vlaanderen en breidt zich vervolgens via Brabant naar Holland uit. De stichting van Heilige

Geesthuizen kent eenzelfde ontwikkeling. Al in 1186 keurde bisschop Roger van Kamerijk de oprichting van een Broederschap van de H. Geest goed. Doornik volgde een jaar later. De grote Brabantse steden volgden in de eerste helft van de dertiende eeuw, Den Bosch rond 1274.

Tafels van de Heilige Geest

Voor al bekend zijn de Tafels van de Heilige Geest, vaak ook 'De Heilige Geest' genoemd. Veel steden en dorpen kenden zo'n instelling, die zich vooral richtte op de uitdeling van materiële goederen (voedsel, kleding, schoenen, turf) aan de eigen armen. Het begon kleinschalig met tafels achter in de kerk, aan de Heilige Geest gewijd. Daarop konden gelovigen een deel van hun overvloed achterlaten. Na de mis werden die goederen uitgedeeld aan de armen. Een beetje te vergelijken met de hedendaagse inzameling voor de voedselbank, gecombineerd met een uitdeelpunt. Die vergelijking geldt nog op een ander punt. Hoewel nu veel parochies fungeren als uitdeelpunt voor de voedselbank, is de voedselbank geen kerkelijke instelling maar een burgerlijke stichting. In de Middeleeuwen waren de Tafels van de Heilige Geest ook meer een wereldlijke instelling dan een kerkelijk initiatief. Aanvankelijk, rond 1200, had de pastoor de leiding bij de uitdeling, maar geleidelijk vond er een verschuiving van werkzaamheden plaats. Administratie en uitdeling kwamen geheel in handen van de armenmeesters, die onder toezicht kwamen te staan van de stedelijke overheid. De inkomsten kwamen uit giften van burgers, die door burgers werden beheerd. De uitdeling houden in het kerkgebouw had een praktische reden. Het was dé plek waar de gemeenschap bij elkaar kwam en men met eigen ogen kon zien, dat de goederen bij de juiste mensen terecht kwamen.



In de Grote of Sint Bavokerk bevindt zich de broodbank uit 1475. De Heilige Geestmeesters deelden hier na afloop van de kerkdienst brood aan de armen uit. Na de reformatie bleef de broodbank bestaan en waren er voortaan protestantse heilige geestmeesters. Jaarlijks houdt de Diaconie een Broodbankactie tijdens de zaterdagen van de Advent.

[Foto: Diaconie Haarlem]

Armenzorg van de Heilige Geest

Het Centraal Museum in Utrecht heeft nog afbeeldingen, waarop de Tafels van de Heilige Geest te zien zijn. De broodbank in de St Bavo in Haarlem fungeerde ook als zo'n uitdeelpunt. Naarmate de steden groeiden en het aantal armen toenam, werd de ruimte achterin de kerk te klein. Al in 1314 kreeg de Heilige Geest in Utrecht een eigen onderkomen, Haarlem in 1394 en Leiden in 1450. Op de gevel van het Leidse huis aan de Breestraat prijkte een duif. Aanvankelijk fungeerde het huis als kantoor en pakhuis en was er ook een bakkerij in gevestigd. In de loop der jaren kocht men de aangrenzende panden aan en begon men ook met de opvang van vondelingen.

De omvang van de armenzorg, die via de Heilige Geest verricht werd, was aanzienlijk. In 1425 deelde de Leidse Heilige Geest drie hoed tarwe uit (ong. 3000 liter) en slachtte ze 25 varkens. Ook verstreekte ze 500 paar schoenen. Naar schatting was de tarwe voldoende voor 1500 bedden, een kwart (!) van de toenmalige bevolking.

Om zoveel monden te kunnen voeden volstonden collectes in de kerk en huis-aan-huis al lang niet meer. De inkomsten kwamen vooral uit beleggingen. Rijke Leidenaren schonken huizen en land aan de Heilige Geest. Vaak verbond men er de voorwaarde aan om een jaarlijkse mis voor het zielenheil van de overledene te lezen. Het Memorieboek van 1386 vermeldt 1265 misverplichtingen door het jaar heen, met topdrukke rond Kerstmis

en Allerheiligen. Die memoriediensten en andere verplichtingen als bijzondere brooduitdelingen werden betaald uit de schenkingen. Het benam ongeveer tien procent van de schenkingen. De Heilige Geest kreeg geen subsidie uit de stedelijke kas. Wel kreeg men plaatselijk soms het recht om een speciale belasting te heffen.

Na de reformatie

De Heilige Geest was een vorm van algemene armenzorg voor alle bewoners van de stad. Door de groeiende armoede in de zestiende eeuw werden haar mogelijkheden kleiner: de inkomsten namen af, het aantal armen nam toe. Ze was niet meer de enige of voornaamste instelling. Veel steden kenden meerdere voorzieningen als huissittenhuizen, gasthuizen, hofjes, passantenhuizen en leprozeriën. Na de Opstand werd de Nederduits Gereformeerde kerk de bevoorrechte kerk. De kloosters, gasthuizen en armenfondsen werden gesloten of overgenomen. De stedelijke overheid zag kansen om meer greep te krijgen op de armenzorg. Zij reorganiseerde de armenzorg en wees kloosters en andere gebouwen toe aan bestaande voorzieningen. Vooral in dorpen bleven de Heilige Geestmeesters bestaan als uitvoerders van de stedelijke armenzorg. Elders versmalde hun taak: in Leiden, Delft en Schiedam werden ze de regenten van het burgerweeshuis, in Rotterdam de bestuurders van het oudemannenhuis. In Oudewater leidden ze de brooduitdeling, en beslisten over steun aan reizigers.

“De samenleving hangt van liefde aan elkaar”

Karin Huntjens is adviseur communicatie Skanfonds

Grote veranderingen in onze maatschappij roepen nieuwe vragen op over de rol van de kerk en vrijwilligers. Om die vragen te bespreken met vrijwilligers en diaconale medewerkers uit het hele land, organiseerde Skanfonds op 31 januari de Inspiratiedag ‘Omzien naar elkaar’.

Geheel in stijl vond de dag plaats in het Museum Catharijneconvent in Utrecht, waar de tentoonstelling ‘Ik geef om jou! – naastenliefde door de eeuwen heen’ te zien is. De 120 deelnemers kregen een sprookjesachtige ontvangst van het Toverbal Theater, een theatergezelschap van mensen met een beperking.

Verschuivingen in de samenleving

“In zorg en welzijn vinden grote verschuivingen plaats”, vertelt Henriëtte Hulsebosch, directeur Skanfonds. “Er wordt veel van vrijwilligers gevraagd. En dat roept vragen op. Over wat het betekent om vrijwilliger te zijn en over de rol van de kerk. Met deze dag willen we mensen inspireren en bij elkaar brengen. In diverse workshops kunnen zij samen nadenken over mogelijke antwoorden en van elkaar leren. Zo hoeft niet iedereen zelf het wiel uit te vinden. Bovendien hebben wij als Skanfonds ook veel kennis en ervaring die we kunnen delen.”

Skanfonds spant zich in voor een samenleving waarin kwetsbare mensen en minderbedeelden een plaats hebben. “We steunen initiatieven die zorgen dat mensen niet buiten de boot vallen. Daarbij geloven we sterk in de beweging van onderaf: mensen die zelf vanuit een persoonlijke betrokkenheid projecten opstarten in hun eigen buurt. Ook parochies kunnen een belangrijke rol spelen in de participatiesamenleving. Zij kennen de doelgroep van kwetsbaren door en door.”

Fier en zelfbewust

De eerste spreker tijdens het algemene gedeelte van de bijeenkomst was Mgr. de Korte, bisschop van het bisdom Groningen-Leeuwarden en referent Kerk en Samenleving van de Nederlandse bisschoppenconferentie. “Al sinds de tijd van de apostelen hebben christelijke kerken zich bekommerd om de armen en zieken. De liefde tot God valt samen met liefde voor de medemens. Ook in onze eigen tijd kan de kerk een bondgenoot van de overheid zijn voor diaconaal werk en sociale samenhang. Een andere rol is die van luis in de pels, om de overheid scherp te houden op haar rol als ‘schild voor de zwakken’. In dit alles mag de kerk bescheiden en nuchter zijn, maar ook fier en zelfbewust.”

De kerk heeft in de samenleving een eigen moreel kompas: het katholiek sociaal denken. Mgr. de Korte: “Uitgangspunt hiervan is de visie op de mens als schepsel van God. Daarin ligt zijn waardigheid besloten. Belangrijk is verder de solidariteit met alle naasten, en in het bijzonder met mensen in nood. Daarbij geldt het principe van de ‘bonum commune’: we willen de voorwaarden scheppen om zowel individuen als de hele samenleving te laten bloeien.” In de snel veranderende maatschappij is steeds meer participatie nodig



Mgr. Gerard de Korte
[Foto: Jeroen Dietz]



Erik Borgman
[Foto: Jeroen Dietz]

om de verzorgingsstaat overeind te houden, benadrukte de bisschop. Hij herhaalde de roep van paus Franciscus om een ‘globalisering van de barmhartigheid’, als tegenhanger van de moderne onverschilligheid.

Hart en ziel

Prof. dr. Erik Borgman, hoogleraar Publieke Theologie aan de Universiteit van Tilburg, waarschuwde als tweede spreker voor het risico dat de overheid de maatschappij ziet als een grote machine. “Mensen zijn dan radertjes die precies mee moeten draaien. Maar dat is te instrumentalistisch gedacht. Er moet meer aandacht zijn voor de *ziel* in de samenleving. En voor de onbeheersbaarheid en kwetsbaarheid van het leven. De samenleving hangt van liefde aan elkaar. Ook diaconaal vrijwilligerswerk is iets wat met hart en ziel gebeurt. Dat mogen we best goed laten zien.” Borgman uitte kritiek op de manier waarop de participatiesamenleving van bovenaf opgelegd wordt. “Zoiets moet je juist van onderaf laten groeien en ontwikkelen. Vanuit de mogelijkheden en motivatie van de mensen zelf.” Een samenleving betekent dat iedereen fundamenteel met elkaar verbonden is. “Er is een sterke wederzijdse afhankelijkheid. Ieder mens is nodig om tot een samenleving te komen. En daarin moet iedereen tot zijn recht kunnen komen. Niemand kan worden gemist.”

Respect en inspiratie

Eén van de circa honderd deelnemers aan de Inspiratiedag was de heer Dikhoff (73), voorzitter van de Vincentiusvereniging in Dokkum. “Mijn vrouw en ik zijn actief op verschil-

lende gebieden binnen onze parochie: liturgie, catechese, diaconie. Dat hoort bij het leven als gelovige, vinden wij. En dat doe je ook uit respect voor mensen die hulp nodig hebben. Wij zijn hier vandaag met z’n tweeën naartoe gekomen omdat de sprekers interessant zijn en omdat we graag willen horen hoe vrijwilligers op andere plaatsen te werk gaan. Anders groeien we vast in onze eigen manieren.”

Behalve doorgewinterde vrijwilligers waren er ook jonge mensen die diaconaal actief zijn. Zoals Martijn Kurstjens (26), projectmedewerker ‘Nieuwe diaconie in de nieuwe parochie’ bij het bisdom Breda. “Met dit project willen we de diaconie nieuw leven inblazen en meer dynamiek en betrokkenheid kweken. Onze doelgroep bestaat uit alle kwetsbaren in de samenleving. Zelf doe ik dit werk nog niet zo lang, dus ik wil graag anderen ontmoeten en lering trekken uit hun ervaring.” Iets voor een ander doen is iets voor God doen, zegt Kurstjens. “Dat inspireert mij. In ieder mens tref je God aan, wie die ander ook is en hoe hij ook leeft.”

Een werkdag met volle tassen

Inspiratie, bevestiging, bemoediging, erkenning en nieuwe ideeën: met volle tassen gingen de deelnemers aan de Inspiratiedag naar huis, zo bleek uit de evaluatie. Velen toonden zich enthousiast over de verhalen, ontmoetingen en uitwisseling van ervaringen. “Daarmee is de bijeenkomst meer dan geslaagd”, vindt Skanfonds-directeur Henriëtte Hulsebosch. “In ons werk is het katholiek sociaal denken ons kompas. Hoe we dit gedachtegoed samen in de praktijk kunnen brengen, dat is iets wat we graag met mensen uit het werkveld bespreken. En die wens bleek in het hele land te leven. Zoals iemand achteraf zei: ‘Vooral mee doorgaan. Het veld heeft veel behoefte aan inspiratie’.”

www.skanfonds.nl
<http://www.skanfonds.nl/inspiratiedag>

Neerdalen om Hem te ontmoeten

Bezielingsdag diaconale vrijwilligers bisdom Haarlem

Willem Marie Speelman is wetenschappelijk medewerker van het Franciscaans Studiecentrum aan de Tilburg School of Catholic Theology en Roland Putman is franciscaan

Zaterdag 27 september 2014 vond in Heiloo in Noord-Holland een bezielingsdag rond franciscaanse spiritualiteit plaats. Een meditatie.

“We moeten neerdalen naar mensen die in de put zitten.” Hoezo moeten we dat? Omdat wij ons schuldig voelen, medelijden hebben, iets zinnigs willen doen? Nee, omdat die mensen goed zijn, en het goede (van hen en van ons) naar boven gehaald moet worden. En omdat God de enige goede is (Mt 19,17) moeten wij neerdalen om Hem te ontmoeten. Paulus zegt dat God juist datgene wat in de ogen van de wereld onbeduidend is en wordt veracht, heeft uitgekozen om wat wél iets is teniet te doen (1 Kor 1:28). Gods liefde licht op uit het onbeduidende. Onze verhalen vertellen iets over de spiritualiteit van de diaconie: een lichtend spoor van Gods nabijheid.



Kunstwerk bij de dorpspomp vlak bij de kerk St-Briccius in het Duitse plaatsje Schöppingen

[Fotograaf: Dries van den Akker s.j.]

Een gezin is zo terneergeslagen dat het meer dan hulp vraagt: het vraagt alle noden te lenigen zonder daarbij zelf verantwoordelijkheid te nemen. Maar een gave ontvangen maakt je verantwoordelijk. Sommige mensen kunnen niet eens iets ontvangen: ze geloven niet in zichzelf, waarden de waarde van de gave niet, ontvangen de geve van de gave niet; ze hebben niets te bieden dan hun noden. “Je wilt niet dat ze op straat leven, maar kunt hen niet helpen.” Je kunt niet geven als de gave niet ontvangen wordt.

Spiritualiteit leeft in betrekkingen

Maar hoe ga je een betrekking met elkaar aan? Door je op elkaar af te stemmen. Wanneer je je op elkaar afstemt worden twee dingen duidelijk: hoeveel je op elkaar lijkt, en hoe anders de ander is. Dit is het begin van het spirituele proces. Dan volgt vanzelf de communicatie van alles wat van waarde is. En ten slotte zullen in dit communicatieproces beide betrokkenen naar elkaar toe veranderen en tegelijkertijd verenigd worden.

Een vreemdeling die werkt, herkend wordt, een hand geeft, maar die steeds weglucht. Mensen willen hem helpen, maar hij heeft steeds minder. Dankzij een mens wordt hij teruggehaald in de wereld. Het is erg moeilijk om vanuit een positie van de afgewezenen terug te komen en jezelf te presenteren. De trots die door de afwijzing gewekt is maakt dat hij het snel opgaf, zodra hij aarzeling ervoer bij anderen en bij zichzelf. Alleen onverdeelde liefde raakte hem.

Het gaat vanzelf, het is een gave

Datgene wat er in de communicatie tussen twee betrokkenen wordt gedeeld is een gave. De gave moet gave blijven, mag nooit bezit worden. In een relatie waar bezit een rol speelt zijn andere machten aan het werk, die ons zullen beheersen. Wees daarom gevoelig voor de hand van de ontvanger. Een grijpgrage hand neemt in bezit, vernietigt de gave en ook de relatie tussen de geve en de ontvanger. Maar de ontvangende hand voltooit de gave, waardoor de geve hem los kan laten, in vertrouwen en zelfs dankbaarheid, omdat die gave zijn doel bereikt heeft. Zo wordt in het ontvangen de relatie tussen geve en ontvanger bevestigd. Gods liefde als gave aanvaarden betekent deze liefde ongehinderd te delen in het vertrouwen dat zij opnieuw gegeven zal worden, omdat Hij zelf er in aanwezig is.

Een dame besloot hulp te vragen, klopte aan bij de kerk, en vond daar een mens. Hij luisterde en bood hulp aan. Hij benaderde de PCI. De PCI luisterde, wilde haar helpen, maar niet met geld voor haar hypotheek. De vrouw zocht een huurwoning. Ze kreeg er een die niemand wilde hebben. Denk aan Paulus' woorden, dat God wat niets is heeft uitgekozen om dat wat wél iets is te niet te doen. Met het opknappen van die huurwoning kon de PCI, met hulp van parochianen, wel helpen. Nu heeft de dame een plekje. En op dat plekje denkt ze aan al die mensen die haar die plek gegeven hebben. Die mensen hebben daar dus ook een plek gekregen. In de gave is de geve aanwezig.

God geeft zichzelf

God geeft zichzelf, geeft niets anders dan zichzelf en geeft zich helemaal. Want God is één en onverdeeld. Er zijn verschillende gaven, maar zij komen alle voort uit één God bij wie ze

thuishoren en tot wie zij terug zullen keren. In al die verschillende gaven is God aanwezig, als hun bron en bestemming. Alles wat ons gegeven is onverdeeld, en moet dus worden gedeeld. Het ontvangen maakt je dus verantwoordelijk.

Het onverdeeld zijn van de gave van God betekent ook dat wij de ene gave niet tegen de andere kunnen uitspelen. In zijn *Begroeting van de Deugden* zegt Franciscus van Assisi: “Wie er een heeft en de andere niet schaaft, heeft ze allen, en wie er een schaaft, heeft er geen en schaaft ze allen.” Wie bijvoorbeeld wel gerechtigheid deelt, maar daarbij de liefde schaaft, die schaaft ook de gerechtigheid. En wie wel barmhartigheid doet, maar daarbij de vrede kapot maakt, die schaaft ook de barmhartigheid. Maar Franciscus zegt ook: je hoeft niet bang te zijn als je maar één gave te geven hebt, want als je één goed ding doet dan heb je alles gegeven.

Diaconie is delen in dienstwerk dat God doet

Als de diaken of de diaconale medewerker de gaven van God deelt speelt hij/zij voor God. Maar Jezus zegt ook: “wie dit aan de minste van mijn broeders gedaan heeft, die heeft het aan Mij gedaan.” (Mt 25,40). Niet alleen de diaken, maar ook de ontvanger wordt geïdentificeerd met Christus. Zorg is een spel waarin God – door mensen heen – zijn gave deelt met God.

En wat als de hulpvraag echt alleen maar bestaat uit het storten van geld? De communicatie verloopt via e-mail. Er is geld nodig. Het bestuur besluit, de penningmeester betaalt, dossier afgehandeld. Genade is verbluffend eenvoudig!

Diaconaal werk is navolging van Christus: neerdalen naar de mens in de put om daar Christus te ontmoeten. Het is delen in het dienstwerk dat God doet: wie deelt, die deelt in de gave van God, en deelt de gave van God aan God. Zo speelt de diaconaal werker mee in een kringspel, waarin God de eigenlijke geve, de eigenlijke gave en de eigenlijke ontvanger is. En in dat spel wordt het heil voltrokken, ook al voelt dat niet altijd zo.

Pater Grasveldpenningen 2014 voor Sjaak Blok en Ciel Huitema

Jan Bosman is coördinator van Solidair Friesland

Op 22 november 2014 vierde Solidair Friesland haar 60-jarig bestaan. Op die dag ontvingen feestelijk twee vrijwilligers de pater Grasveldpenning. Deze penning, vernoemd naar oud-bestuurder pater Grasveld ofm, is de vrijwilligersprijs die Solidair Friesland eens per drie jaar uitreikt.

Sjaak Blok en Ciel Huitema werden volkomen verrast toen duidelijk werd dat hen de eer te beurt zou vallen. Normaal gesproken wordt een procedure gevolgd met voordrachten en een onafhankelijke jury. Bij het jubileum had het bestuur van Solidair Friesland twee personen voorgedragen op grond van hun actieve inzet voor o.a. Solidair Friesland.

Sjaak Blok: de man van taal

Sjaak Blok ontving de pater Grasveldpenning onder meer voor zijn grote verdiensten achter de schermen van het Maatschappelijk Activeringswerk. Het bestuur was achteraf blij dat niet nóg langer gewacht is om hem publiekelijk in deze eer te laten delen. Sjaak was geestelijk zeer scherp, maar het lichaam raakte op. Een week later werd hij 90 jaar en de weken daarna verzwakte hij snel. Op 13 december 2014 overleed hij.

“In een vergadering zie je hem gemakkelijk over het hoofd. Hij is niet groot, zijn stem is zacht en zuidelijk van tenor. Hij is er de man ook niet naar met verheffing te willen spreken en formuleert bedachtzaam. Maar zijn gedachten zijn vaak verfrissend”. Tjebbe de Jong beschreef zo Sjaak Blok in het afscheidsinterview als redacteur van tijdschrift *Zeven Dagen*. Zijn gedachten waren inderdaad altijd verfrissend. Ze waren oorspronkelijk en zetten je tot nadenken. “Ik heb altijd de neiging gehad om een beeld op te roepen waarvan men op het eerste gezicht zegt ‘Waar moet dat heen?’. Als iemand bereid is om mij als het ware in dat

beeld te volgen, dan ontvouwt zich iets onverwachts. Daarnaar ben ik ook altijd op zoek bij anderen,” zegt Sjaak in dat interview.

In 2012 nam Sjaak Blok afscheid van Solidair Friesland, na 20 jaar actief te zijn geweest in verschillende functies. Als redacteur van *Zeven Dagen* recenseerde hij nieuw verschenen vakliteratuur rond diaconie. Op zijn verzoek ging zijn afscheid destijds met stille trom. Het jubileumfeest gaf de kans hem alsnog te eren voor zijn jarenlange inzet.

Sjaak ontving de penning vanwege een indrukwekkende lijst van activiteiten voor medemens, kerk en samenleving. Hij durfde zijn nek uit te steken voor een solidaire samenleving. Je komt hem tegen als actief lid van de IKV-kern van Drachten, als prediker en voorganger Dienst Onder leiding van Parochianen (DOP) en vele andere functies binnen de parochie, als lid en voorzitter van de Raad van Kerken van Drachten en als lid van de werkgroep Blijenhofkapel te Burgum. Sjaak was medegrondlegger van het idee om van die kapel een interreligieus stiltecentrum te maken. Maatschappelijke bestuursfuncties bekleedde Sjaak bij het

vormingscentrum Woodbrookers in Korteheemmen en bij de Noordelijke Stichting Leefgroephuizen. Bij Solidair Friesland kon hij kerk en samenleving verenigen. Daar vond Sjaak een geestelijk onderkomen. Hij werd lid en later voorzitter van de beleidsgroep, van diverse

Sjaak Blok [Foto: Jan Bosman]



projectgroepen en werd medesamensteller van de jubileumbundel over 50 jaar Solidair Friesland. Vooral daar kon hij zijn talenten toepassen, evenals zijn redactiewerk voor *Zeven Dagen*.

Solidair Friesland herdacht Sjaak Blok als volgt: “Een paar woorden kenmerken Sjaak: taal, denken en solidariteit. Sjaak hield van taal, vooral van poëzie. Sjaak was een denker, een graver in zichzelf en bij anderen. Hij haalde graag het beste in mensen naar boven. En Sjaak leefde voor en van solidariteit. Het begrip solidariteit was verweven met hem; het was goed aan hem besteed. Hij ‘was’ solidariteit....”

Ciel Huitema, een duizendpoot

Ciel Huitema is een bevlogen vrouw. Toen ze theologie ging studeren werd ze vooral gegrepen door de mens in nood in het pastoraat. Ze schreef een indrukwekkende scriptie over pastoraat aan mensen met een beperking. Die belangstelling voor mensen en de passie voor pastoraat heeft ze altijd weten vast te houden. In 2009 werd Ciel lid van de beleidsgroep van Solidair Friesland. Dat deed ze naast haar werk als pastoraal werker in Heeg en Roodhuis. Zij is betrokken en staat mensen nabij, ook in zeer moeilijke situaties als bij rouw of slecht nieuws op het gebied van gezondheid en andere ‘scharniermomenten’. Ze is een persoon met een groot hart voor de ander, met name voor de ander die klem komt zit. Ze laat zien dat geloven op zondag gevolgen heeft voor maandag en dinsdag en de rest van de week. Ciel Huitema maakt zich vooral sterk voor de participatie van de mensen met een verstandelijke beperking aan kerk en maatschappij. Zij coördineert al vele jaren het Scheepsmaatjesproject. Ze kent alle deelnemers en is een verbindingspersoon van maatjes naar maatjes.

Want dat is haar overtuiging: iedereen is maatje. En iedereen heeft maatjes nodig. Het is haar gelukt om alle parochies en pastores in Fryslân te laten delen in het project. Zij is de grote motor en inspirator en heeft het project over heel Fryslân weten ‘uit te rollen’. Zo hebben mensen met een verstandelijke beperking een naam en een gezicht gegeven in de parochies.

Ciel Huitema doet dit werk als lid van de werkgroep Parochies en Mensen met een Verstandelijke Handicap (PMVH). Daarnaast organiseert ze de Samen Doe Dagen, waar-

aan mensen met en zonder beperking samen deelnemen. Ze wil graag bereiken dat mensen met een beperking zoveel mogelijk gewoon meedoen aan de activiteiten van alle dag.



Ciel Huitema in de bloemen [Foto: Jan Bosman]

Een mensenmens is Ciel Huitema, zij laat zich raken en heeft een groot

hart. Ook asielzoekers hebben een warme plek bij haar. Wekelijks is er een gezamenlijke maaltijd voor een aantal asielzoekers bij Ciel (en Sible, haar man) thuis.

Ciel Huitema blijft in beweging, en zet ook anderen tot nadenken en in beweging. Een dienstbaar geloof is haar missie. Er zijn voor anderen en ook hun positie aan de orde stellen, wanneer zij worden vermalen door regels en opzij gezet door vooroordelen. Dan staat ze op. Ze ziet graag dat de kerk meegroeit met de tijd. Om die reden aanvaardde ze het vicevoorzitterschap van ‘n Herberg, de voortzetting van de Acht Meibeweging in Noord Nederland. Inmiddels is ze voorzitter. Ciel, een mens om van te houden.

Over grenzen heen op weg naar het beloofde land

Vastenaktie 2015 in Sri Lanka



Nadeeka (13) staat iedere ochtend om vier uur op om het huishouden te doen. Haar moeder is naar het Midden-Oosten vertrokken om geld te verdienen. Met hulp van SETIK gaat Nadeeka naar school. Ze volgt ook extra trainingen via SETIK. Ze wil later onderwijzeres worden zodat ze voldoende geld kan verdienen om een goed huis voor haar ouders en haarzelf te kopen.

[Foto: Vastenactie]

Op weg naar het beloofde land. Hiermee vat caritasorganisatie SETIK uit het bisdom Kandy in Sri Lanka het doel en proces van haar werk samen. Het jongerenwerk van SETIK op de theeplantages rondom Kandy vormt dit jaar het campagneproject van Vastenaktie.

Ooit was ook het Joodse volk op weg naar het beloofde land, bevrijd van het juk van de slavernij in Egypte. In het Oudtestamentische boek Exodus, Uittocht, wordt die tocht beschreven. Het werd een pelgrimstocht van veertig jaar door de woestijn, steeds opnieuw barrières overwinnend en grenzen slechtend. De mensen trotseerden de Rode Zee, de honger en andere gevaren en konden uiteindelijk met Gods hulp overwinnen. Soms vertwijfeld en dan zoekend naar een ander houvast dan God, een gouden kalf, dat echter een waanidee blijkt te zijn. En alleen de tweede generatie, de zonen en dochters van diegenen die uit Egypte wegtrokken, bereikten uiteindelijk dat beloofde land, het land van melk en honing.

Sri Lanka als beloofd land

Sri Lanka - Sanskriet voor 'heilig eiland' - zou zo kunnen doorgaan voor een beloofd land, met zijn prachtige stranden, uitgestrekte oerwouden, bloeiende lotusbloemen, exotische dagoba's (koepeltempels) en natuurlijk de wereldberoemde theeplantages. Het geweld van de dertigjarige burgeroorlog tussen Singalezen en Tamils heeft het paradijs echter flink verstoord. De naweeën van de oorlog zijn nog voelbaar, aan een echte vrede en aan verzoening moet nog hard gewerkt worden. Anders dan de van oorsprong in Sri Lanka levende Tamils in het noordoosten van het land, zijn de voorouders van de huidige 'thee-Tamils' door de Engelsen als slaven vanuit India naar Sri Lanka gebracht om te werken op de theeplantages. Zoals ooit het Joodse volk, onder aartsvader Jacob, gedwongen was door honger en armoede naar Egypte te trekken en uiteindelijk in de slavernij terecht kwam.

Op weg naar het beloofde land

SETIK wil die belofte ook waarmaken voor

de jongeren op de theeplantages in Kandy en omgeving. Nog steeds zijn velen van hen, net als hun ouders, gedwongen om in geïsoleerde gemeenschappen onder slechte omstandigheden te werken op de theeplantages. Ze verdienen onvoldoende om voor zichzelf en hun gezinnen te kunnen zorgen, hebben weinig toekomstperspectief en nauwelijks uitzicht op een waardig leven. Velen zoeken vertwijfeld hun heil bij het gouden kalf, in de vorm van drugs en alcohol. Het geweld dat mede daarvan het gevolg is, verergert de situatie. Anderen denken een stukje van het beloofde land te kunnen vinden in het Midden-Oosten. Vooral meisjes en vrouwen ontvluchten de armoede en het huiselijk geweld en trekken weg, om te werken als hulp in de huishouding. Het blijkt echter meestal een dekmantel te zijn voor uitbuiting en zelfs gedwongen prostitutie. Wie zich verzet, wordt mishandeld. De Srilankaanse regering is verre van een tochtenbondgenoot: de financiële belangen zijn te groot en de overheid hecht daarom meer aan goede relaties met de betrokken landen dan aan menswaardigheid voor de betrokken vrouwen. Misstanden worden dan ook verdoezeld, verzwegen

Het beloofde land

Voor SETIK zijn de contouren van het beloofde land zichtbaar. Een waardig leven voor iedereen, zowel in religieus als in sociaal opzicht, maar ook economisch en materieel. Een gemeenschap van mensen waar het samenleven gebaseerd is op democratie en op verbondenheid met elkaar, in respect voor alle verschillen in etnische afkomst en in religieuze betrokkenheid. Kortom, een in alle opzichten waarlijk *grenzeloos samenleven*. Natuurlijk, de contouren moeten nog nader ingevuld worden, dat is deel van het proces. Ze blijven nu nog vaag. Wellicht is ook hier het woord van de apostel Paulus van toepassing, als hij het heeft over het Koninkrijk Gods: 'Als we echter nu al zouden zien waarop we hopen, zou het geen hoop meer zijn. Wie hoopt er nog op wat hij al kan zien? Maar als wij hopen op wat nog niet zichtbaar is, blijven we in afwachting daarvan volharden' (Rom. 8, 24-25). Vastenaktie wil uitdragen dat we als mensen op deze wereld één grote familie zijn en

verantwoordelijk voor elkaar dragen. De R.-K. Kerk is een wereldwijd netwerk van mensen, geïnspireerd door Jezus Christus en zijn evangelische oproep het Koninkrijk Gods en zijn gerechtigheid te zoeken (Mt 6, 33). Mensen die hun geloven waarmaken door voor elkaar en voor anderen te zorgen en zo beetje voor beetje vorm te geven aan *het beloofde land*.

Grenzeloos samenleven

'Grenzeloos samenleven' is als thema voor de Vastenaktie van 2015 ook op ons van toepassing. Het boek Exodus laat zien dat tijdens de barre momenten in de lange tocht door de woestijn, veel Joden terug verlangen naar de vleespotten van Egypte. Liever de kortstondige tevredenheid van een volle maag, dan de moeilijke weg naar vrijheid en waardigheid. Dat geldt nog steeds voor velen in ons rijke westen: liever het kortdurend 'geluk' (of wat daarvoor doorgaat) van steeds meer consumeren, bezitten en 'hebben', dan de veel lastigere invulling van een menselijke waardigheid die gebaseerd is op wie je bent, op je 'zijn'. De zucht naar rijkdom en comfort heeft voor een aantal onder ons zelfs het stadium van de vleespotten gepasseerd en is getransformeerd in een afgod, een gouden kalf, met een magische aantrekkingskracht. Die materialistische levenshouding kan gemakkelijk een sta-in-de-weg zijn voor wereldwijde solidariteit met mensen die het minder hebben. Vasten is een hulpmiddel dat te doorbreken en opnieuw je verbondenheid te ervaren met de aarde en met alle anderen op deze wereld. En daardoor de verbondenheid met God en Jezus.

www.vastenaktie.nl

Op de website van Vastenaktie vindt u liturgische suggesties waarmee u vieringen rondom het thema 'Grenzeloos Samen Leven' en rond Vasten kunt vormgeven. U vindt de liturgische suggesties op Plaza. Zie verder ook de uitgaven van Gooi & Sticht en de Werkgroep voor Liturgie Heeswijk.

Handboek voor diakenen

Hub Crijns is directeur van landelijk bureau DISK

In 2014 verscheen dit Handboek, dat zich richt op diakenen van protestantse kerken en evangelische gemeenten. Het boek staat boordevol informatie, tips en inzichten voor zowel beginnende als ervaren diakenen, mannen en vrouwen.

Het Koninkrijk van God

Het Handboek voor diakenen neemt als uitgangspunt 'De komst van het koninkrijk van God'. Door de zorg voor de naaste bouw je mee aan Gods Koninkrijk op aarde. Een van de belangrijkste taken van een diaken is het toerusten van de gemeenteleden tot diaconaat. Geestelijk leiderschap. De toerusting houdt in dat de mensen bewust raken van hun roeping voor de wereld. De auteurs zetten diaconaat in dit perspectief: zo is diaconaat niet alleen voorbehouden aan eigen gemeenteleden, maar ook voor mensen in de directe omgeving van de gemeente.

Omschrijving van diaconaat

Diaconaat wordt theologisch en ecclesiologisch ingekaderd. De definitie van diaconaat is geïnspireerd uit het Handboek Diaconiewetenschap *Barmhartigheid en gerechtigheid* (2006) en richt zich op handelen. "Bij diaconaat gaat het om activiteiten vanuit en door kerken (of vanuit andere groepen die zich laten leiden door het evangelie), die gericht zijn op het voorkomen of opheffen van het lijden, en te zorgen voor mensen die lijden, in welke vorm ook, zoals maatschappelijke nood bij individuen of groepen mensen, en gericht zijn op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in

kerk en samenleving." In vergelijking met het handboek is "verminderen dan wel mee uithouden van lijden" vervangen door "en te zorgen voor mensen die lijden, in welke vorm ook".

Soorten van diaconaat

De soorten van diaconaat worden geënt op soorten van kerk-zijn. In hoofdstuk drie

ontstaan vier soorten kerken door gebruik te maken van twee assen: een horizontale waarmee de interne functie wordt aangegeven met een streven naar zoveel mogelijk eenheid (links) of diversiteit (rechts). En een verticale as waarmee de stabiele functie wordt aangegeven met een streven naar zoveel mogelijk stabiliteit (boven) of flexibiliteit (onder). Omdat de twee assen een kruis vormen, ontstaan vier kwadranten, waarin vier vormen van kerk-zijn zichtbaar worden

met links op de as Intern & integratie en rechts op de as Extern & differentiatie; boven op de as Flexibiliteit & vrijheid en onder op de as Stabiliteit & beheersing. Zo ontstaan vier typen van gemeenten: Linksboven: kerk als gemeenschap, gezin en rechtsboven Kerk als beweging, kerkplant(je). Linksonder: Kerk als organisatie, instituut en rechtsonder Kerk als marktgericht bedrijf.

Binnen deze vier typen ontstaan volgens de auteurs ook vier soorten van diaconaat. De kerk als gemeenschap, gezin heeft een informeel diaconaat door gasten of gemeenteleden op eigen initiatief voor eigen gemeenteleden. Kerk als beweging, kerkplant(je) heeft als diaconaat informeel door gasten of gemeenteleden op eigen initiatief ook voor mensen buiten de

gemeente. Kerk als organisatie, instituut heeft als diaconaat een formele status door mensen die daartoe bevestigd zijn (diaconaal bezoekers of diakenen) voor eigen gemeenteleden. Kerk als marktgericht bedrijf heeft als diaconaat een strak georganiseerd geheel door coördinatoren, uitgevoerd door vrijwilligers, ook voor mensen buiten de gemeente.

Interessant is dat de auteurs een vijfde kerkvorm aanduiden en daarmee ook een vijfde vorm van diaconaat: de reddingsboot. Het zijn kleine groepen mensen, die zich organiseren als huiskringen en zich extern richten op mensen met een bepaalde nood, zoals gevangenen, daklozen, prostitutees, zwervjongeren. Diaconaat hangt ook in deze reddingsbootkerk samen met de theologische visie.

Eerst denken, dan doen

In hoofdstuk vier komt het diaconaal beleidsplan aan bod. Met een beleidsplan wordt geïnventariseerd wat de sterktes en zwaktes zijn van de eigen kerk, in welke samenleving die kerk actief is, welke doelen men nastreeft, over welke middelen men kan beschikken en binnen welk tijdvak een en ander gerealiseerd kan worden. Hoewel er in de dagelijkse praktijk van gemeenten en diakenen argumenten zijn om geen beleidsplan te maken ("We hebben toch een handboek", "Beleid is zo zakelijk", "We hebben het al druk genoeg"), zien de auteurs de nodige voordelen van een beleidsplan. Er is geen vooraf klaar liggende blauwdruk voorhanden, maar elke groep van diakenen wordt uitgenodigd zelf het plan te maken en in te vullen. Zo raakt ieder betrokken bij de eigen gemeente, de eigen samenleving, de taak die men ziet, de doelen die men zich stelt en de middelen, de manieren waarmee die doelen bereikt kunnen worden.

Hoe doe je dat dan?

Vanuit dit vertrekpunt beschrijft het handboek hoe je begint met het ontwikkelen van diaconaat: hoe een buurtonderzoek je kan helpen keuzes te maken. Hoe belangrijk 'leidinggeven' is bij het werken aan verandering en groei in je diaconaal-missionaire uitstraling. Hoe je bestaand werk en opgedane ervaringen kunt overdragen aan een nieuwe diaken. Hoe je een diaconaal gesprek voert. Hoe je omgaat met

geld, collectes houdt, giften gebruikt en een begroting maakt plus een jaarverslag. Een belangrijk hoofdstuk vormt het deel dat waarschuwt tegen een burn-out ofwel het ten onder gaan aan je diaconale taak en verantwoordelijkheid. Daarnaast natuurlijk ook over het inschakelen van gemeenteleden, waaronder jongeren, bij het ontwikkelen van diaconaat. Je leest in deze hoofdstukken voortdurend over de praktijk en over hoe mooi en uitdagende werk je als diaken doet.

Nood binnen en buiten de gemeente

Het blijft niet alleen bij praktische doe-dingen, die meer intern gericht zijn in de eigen kerk of groep van diakenen. In het tweede deel van het handboek beschrijven acht hoofdstukken eigentijdse diaconale thema's. Aspecten die zich voordoen in de samenleving en inderdaad: ook in de eigen gemeente. Armoede en schulden, eenzaamheid, vreemdelingen, relationele problemen, mensen met beperkingen, zorg om of aan verslaafden, (ex)gevangenen of mensen bijstaan rond sterven en rouw. De Werken van Barmhartigheid komen in deze hoofdstukken voorbij en opvallend hierin is de oecumenische inspiratie. Als christenen van diverse soorten kerken en met diverse soorten diaconaat actief kun je deze noden binnen en buiten de gemeente heel goed samen oppakken.

Voor wie relevant?

Natuurlijk, voor diakenen. Maar ook voor al die andere gemeenteleden die zich geroepen voelen tot Werken van Barmhartigheid. En dus ook voor katholieken, werkgroepleden, caritas bestuurders.

Het 'Handboek voor diakenen' maakt deel uit van de serie "Werken in de kerk". Een uitgave van Buijten & Schipperheijn Motief Amsterdam. Hayo Wijma is redacteur en auteur.

Verder schreven mee: Trudy Eijkelenboom, Derk Jan Poel, Lützen Miedema, René Erwich, Willemijn van Berkum, Lisa Borgerhoff-van den Bergh en Martijn Dekker. ISBN 9789058817020, 192 pagina's, € 17,90.



Zien zoals God ziet.

Over de oorspronkelijke spiritualiteit van Franciscus van Assisi

Gerard Pieter Freeman is bijzonder hoogleraar franciscaanse spiritualiteit aan het Franciscaans Studiecentrum

Jan Hoeberichts heeft met *Zien zoals God ziet* een origineel en inspirerend boek over Franciscus en zijn spiritualiteit geschreven. De kern is het Testament van Franciscus en hoe er mee is omgegaan in de loop van de tijd.

In zeven opstellen schetst hij de levenswijze van Franciscus en zijn broeders als radicaal antwoord op de sociale problemen van het milieu waarin zij leefden, Italië in de dertiende eeuw. Franciscus van Assisi (1182-1226) wordt nogal eens als een onschuldige heilige voorgesteld die met vogels converseerde en een onmogelijk streng leven leidde. In dit boek krijgt hij een ander gezicht.

Jan Hoeberichts

De schrijver, Jan Hoeberichts (1929-2014), werd als franciscaan opgeleid tot moraaltheoloog. Hij doceerde bijna dertig jaar in Pakistan. In 1986 keerde hij terug naar Nederland en trouwde hij, maar hij bleef tot op hoge leeftijd zeer actief in de bestudering van de franciscaanse spiritualiteit waarover hij talrijke opstellen en vijf boeken schreef. Zijn insteek wordt bepaald door zijn ervaringen in het straatarme en islamitische Pakistan en door de bevrijdingstheologie. Dat blijkt onder meer in zijn twee boeken over de ontmoeting van Franciscus met de Islam, waarin hij aan de hand van de ervaringen van de kleine arme man uit Assisi laat zien hoe een ontmoeting tussen christenen en moslims mogelijk is door vreedzaam met elkaar te leven en geen ruzie te maken.

Boek over testament van Franciscus

Zien zoals God ziet bestaat uit zeven losse opstellen maar ontwikkelt een coherente visie op Franciscus en zijn levenswijze die inspiratie kan bieden voor de huidige diaconale praktijk. Eerst stellen we het boek nader voor. Het eerste opstel legt de fundamenteën voor het vervolg door te laten zien hoe Franciscus van zijn ervaringen te midden van de armen leerde. Daarbij maakt Hoeberichts gebruik van de inzichten van David Flood die in de regel voor de minderbroeders uit 1221 verschillende historische lagen aanwijst en zo hun geschiedenis reconstrueert als de ontwikkeling van een radicale keuze voor de mensen in de marge, de melaatsen en de bedelaars. Eenvoudig gesteld laten Flood en Hoeberichts zien dat Franciscus niet leefde volgens hoge, theoretische idealen die hij vervolgens in de praktijk bracht, maar dat hij en zijn broeders omgekeerd vanuit hun ervaringen het evangelie lazen en zo hun praktijk verdiepten. Het tweede hoofdstuk werkt dit verder uit door aan te geven dat voor Franciscus de dagelijkse praktijk het primaat heeft boven mooie woorden. Die praktijk, blijkt in het derde hoofdstuk, was gericht op het herstel van de vrede onder de mensen: niet langer arme mensen uitsluiten zoals de machtigen doen. In deze drie hoofdstukken worden de hoofdlijnen uiteengezet. Daarop volgen verschillende uitwerkingen. Het lange vierde hoofdstuk bespreekt de deugden die Franciscus in zijn zogeheten Begroeting van de Deugden noemt. Zij dragen in Hoeberichts' woorden bij aan de herstel van het paradijs. Het vijfde hoofdstuk gaat over de voorkeur voor werken

met de handen die Franciscus heeft. Veel broeders hielden zich liever bezig met hoofdarbeid, maar dat leidt tot de positie van heerser waar de broeders juist afstand van hebben gedaan. Het zesde hoofdstuk bespreekt een originele trek van Franciscus' levenswijze: het verbod om geld aan te nemen. Het zevende en laatste hoofdstuk laat – net als het vierde – zien dat Hoeberichts niet alleen de sociaal-economische kant van het minderbroedersleven in ogenschouw neemt, maar ook de spiritualiteit die daarbij hoort. Het bespreekt een van de psalmen die Franciscus zelf schreef, en wel de tekst die hij voor Kerstmis uit bestaande psalmverzen maakte. Het boek wordt afgesloten met een korte biografie van de auteur en een opsomming van de artikelen en boeken die hij geschreven heeft.

Degelijke studie over Franciscus

Hoeberichts' originele visie is vast ingebed in de wetenschappelijke Franciscusstudies die hij goed kent en veelal kritisch bespreekt. Met name het recente Nederlandstalige onderzoek wordt niet ontzien. Hoeberichts heeft een radicale visie die hij vurig en deskundig verdedigt. Als een van de andere Nederlandse deskundigen heb ik veel bewondering voor zijn inzichten, met name waar hij de nadruk legt op sociale motieven en zo de spiritualiteit een stevig fundament geeft. Tegelijk heeft zijn visie ook iets eenzijdigs. Doordat hij sterk en keer op keer de 'radicaal andere' kant van Franciscus beklemtoont, maakt hij hem los uit zijn tijd en milieu. Maar ook voor een professioneel Franciscuskenner loont het steeds de moeite om Hoeberichts te lezen.

Inspiratie voor diaconie

Wie regelmatig met de diaconale praktijk bezig is, kan in dit boek veel inspiratie opdoen, en wel op twee niveaus. Ten eerste is het de moeite waard om kennis te nemen

van mensen uit de geschiedenis van het christendom die de kant van arme mensen kozen en ondanks veel tegenwerking staande bleven. Daarbij is Franciscus' optreden vaak origineel. Hij is de inspiratiebron voor talrijke verhalen die ons op nieuwe mogelijkheden kunnen wijzen. Hij wijst de ontmoeting met melaatsen zelf aan als de oorsprong van zijn bekering. Hij zag ze niet langer als uitschot dat vermeden moest

worden, maar ontdekte tot zijn eigen verbazing dat het medemensen waren die hem vrede gaven, van wie hij leren kon hoe je je waardigheid onder ongeloflijk moeilijke omstandigheden bewaren kunt. Dat werd het beginpunt van Franciscus' nieuwe praktijk van verbroedering met alles en iedereen die uitbloeide in zijn tocht naar de sultan en zijn verbroedering met alle schepselen.

Een tweede punt van inspiratie is de wijze waarop Hoeberichts

Franciscus' omgang met het evangelie tekent. Hij beschouwt de bijbel niet als een wetboek dat van buitenaf wordt opgelegd, niet als een serie idealen en dogma's die moeizaam in dagelijks handelen moeten worden omgezet, maar als een inspiratiebron die – vaak onverwacht – nieuw licht werpt op de mensen en de dingen die je ter harte gaan. Zo wordt het een reisgids voor onderweg die nieuwe paden wijst waar anderen slechts struikgewas of een doolhof zien. Hoeberichts' boek richt zich primair op de bestudering van de levenswijze en de spiritualiteit van Franciscus en zijn broeders, maar de actuele praktijk klinkt steeds in zijn woorden door.



J. Hoeberichts, *Zien zoals God ziet. Over de oorspronkelijke spiritualiteit van Franciscus van Assisi*, Valkhof pers Nijmegen 2014, 183 blz., ISBN 9 789056 254278, € 17,50.

Agenda & weetjes

& Enschede vormt op 2 april 2015 het decor van The Passion. De vijfde editie van deze grote live tv-productie wordt opgevoerd in de binnenstad en op andere karakteristieke plekken van deze universiteitsstad. The Passion vertelt tijdens een groots en uniek muziekevenement over het lijden, sterven en de opstanding van Jezus. Net als voorgaande jaren trekt er een proces-sie met duizend mensen en een groot verlicht kruis door de straten op weg naar het hoofd-podium. The Passion, 2 april 2015, 20.30 uur, live bij EO-KRO op NPO 1.

& De Stichting Samenwonen Samenle-ven in Amsterdam heeft een Doe het zelf handleiding rond fondsenwer-ving uitgegeven. De handleiding *Fondsenwer-ving Voor vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties* is uitgegeven als boekje in 2008 en daarna diverse keren herdrukt. Download als pdf op: <http://www.sw-sl.nl/sites/default/files/images/pdf/Fondsenwerving-SW-SL-totaal.pdf>. Er is ook een heruitgave *Fondsenwerving Doe het zelf handleiding* met nadruk op de regio Haaglanden: <http://www.jipdenhaag.nl/jouwidee/images/stories/download/0410-doehetzelf-DH-web.pdf>

& In januari verscheen het 'Armoedesig-nalement 2014'. Het Sociaal en Cultu-reel Planbureau (SCP) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) presenteren hierin de meest actuele cijfers over armoede in Nederland. Net als in de voorafgaande jaren blijkt de armoede opnieuw flink toegenomen in 2013. Sinds het uitbreken van de economi-sche crisis is de armoede met ruim een derde in omvang toegenomen. Het CBS becijfert het aantal arme huishoudens op 726.000. Dat zijn 1,4 miljoen personen. Bij het SCP schommelt het aantal arme personen in Nederland tussen

837.000 (volgens basisbehoeftecriterium) en 1.255.000 (volgens het niet-veel-maar-toe-reikend-criterium). Downloaden kan: http://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2014/Armoedesignalement_2014

& De 'Monitor Betalingsachterstanden 2014' leert dat van de 7,34 miljoen huishoudens (CBS-Statline) in totaal in 2,33 miljoen huishoudens een van de onderzochte vormen van betalingsachter-standen voorkomt en daarmee een risico op problematische schuld. Dat is 32,1% van alle huishouden. In dit percentage zijn de volgende betalingsachterstanden begrepen: achterstal-lige rekening om financiële redenen (in de laatste 12 maanden: 863.000 huishoudens); krediet of lening (op dit moment: 1.618.000, exclusief hypotheek); op afbetaling ge-kochte goederen of diensten (op dit moment: 684.000); regelmatig en vaak rood staan (in de afgelopen 12 maanden: 1.071.000); creditcard-schuld (op dit moment gespreide afbetalings-regeling: 209.000). De onderzoekers geven aan dat de resultaten van de Monitor 2014 niet geschikt zijn om harde uitspraken te doen over het bestaan van (risico's op) problematische schulden en meer in het bijzonder over huis-houdenkenmerken die deze risico's verklaren. Het bestaan van betalingsachterstanden kan wel gezien worden als randvoorwaarde, waar-mee de monitor een groslijst weergeeft van huishoudens die mogelijk te maken hebben met (risico's op) problematische schulden. In de categorie waar de diverse vormen van betalingsachterstanden zich opstapelen en waar de verwachting voor het inkomen dalend is, stijgt het aantal huishoudens met pro-blematische schulden. Downloaden kan op: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2014/12/19/monitor-betalingsachterstanden-2014.html>

& Eenderde van de Nederlandse huishoudens kampt in 2014 met achterstallige betalingen buiten de hypotheek om. De brochure 'Als het om de centen gaat' biedt handreikingen voor als je mensen met financiële noden wil helpen. Vanzelfsprekend hebben bemoediging, begeleiding en gebed daarbij een belang-rijke plaats! Downloaden kan: <http://diaconaalsteunpunt.nl/wp-content/uploads/2013/08/Brochure-Als-het-om-de-centen-gaat-v1.02.pdf>

& Heb je iets waarmee we ons kunnen inlezen? Wat kunnen we leren rond diaconie? Hoe maken we beleid? Waarvan kun je bewust worden? Hoe kan je er zijn voor mensen in nood? Wat kan ik doen? Vragen die vrijwilligers zich stellen en waar je iets van willen leren. Een cursus doe het zelf rond beleid, bewust worden, er zijn en iets doen is te vinden op www.rkdiaconie.nl/leren. Er zijn vier hoofdstukken en elk hoofdstuk heeft een aantal modules die je kan downloaden. Je kan de modules als groepje zelf doen of je haalt er een begelei-der bij, iemand die gewend is groepswerk te doen. Kijk, klik, download en leer. www.rkdiaconie.nl/leren

& De Konferentie van Nederlandse Religieuzen (KNR) heeft een *Reli-gieuzen Prijs* in het leven geroepen. De prijs bestaat uit een kunstwerk en een geldbedrag van 5.000 euro. In het najaar van 2015 zal de prijs voor de vierde keer uitgereikt worden. U kunt een project en/of een persoon nomineren door **vóór 1 april 2015** een brief of e-mail te sturen, gericht aan Jury Religieuzen Prijs, Postbus 111, 5201 AC 's-Hertogenbosch of E-mail: communicatie@knr.nl

& Per 1 februari 2015 start binnen het bisdom van Breda een nieuw diaconaal project om mensen en gemeenschappen die te maken krijgen met massaontslag te ondersteunen. Pastoraal werker Ad van Loveren zal dit project gedu-rende twee jaar uitvoeren vanuit het Sint Franciscuscentrum. Het project 'Uitzicht door inzet' richt zich op mensen die geen nieuw werk vinden. Het wil hen (parochiaan of niet) actief betrekken in activiteiten met en voor anderen. Daarbij wordt gezocht naar samenwerking binnen de lokale parochie en worden de activiteiten samen met parochia-nen ontwikkeld. Door actieve inzet voor een ander wordt gewerkt aan nieuw perspectief. Het project richt zich op Bergen op Zoom en Zeeuws-Vlaanderen.

& Op 13 mei 2015 vindt in de Pau-luskerk te Rotterdam de uitreiking van de Ab Harrewijn Prijs plaats. Vijf initiatieven van en door initiatiefrijke mensen die op originele wijze schijnbare tegenstellingen overbruggen en mensen bijeenbrengen om noden of belemmeringen weg te nemen of initiatieven om samen vooruit te komen vallen in de prijzen. Kijk verder op www.abharrewijnprijs.nl

& Landelijk bureau DISK gaat verhuizen en het LKDB verhuist mee. Per 1 april 2015 is het adres: Emmaplein 15, 5211 VZ 's-Hertogenbosch. E-mailadressen en telefoon blijven het-zelfde. Op dit adres gaan na 1 april ook de Vincentiusvereniging 's-Hertogenbosch en de Vincentiusvereniging Nederland hun bureau inrichten.



Cordaid Bond Zonder Naam

Cordaid Bond Zonder Naam ondersteunt in Nederland coöperatief sociaal ondernemerschap van mensen met lage inkomens. Daarnaast kent de Bond een Noodfonds voor eenmalige financiële hulp aan mensen die buiten hun schuld in de problemen zijn geraakt.

Armoede tegengaan met ondernemerschap

Cordaid Bond Zonder Naam richt zich op het duurzaam tegengaan van armoede en sociale uitsluiting. Daarom helpt de Bond mensen met lage inkomens om samen kleinschalige, vernieuwende initiatieven op te zetten voor sociaal ondernemerschap. Door samen te ondernemen, bijvoorbeeld door als coöperatie een wijkrestaurant, werkplaats of versmarkt te runnen, kunnen zij hun inkomsten verhogen of hun kosten verlagen. De Bond stimuleert dat de buurt actief betrokken is bij de coöperaties en dat de coöperaties op hun beurt bijdragen aan de leefbaarheid in hun eigen wijk of stad.

Jubileum Cordaid

In 2014 bestaat Cordaid en haar voorlopers 100 jaar. Als onderdeel van dit jubileum laat Cordaid stille helpers uit hun schaduw treden. Lees, bekijk, beluister alle verhalen op www.ditwilikmetjedelen.nl.

Help mee

Wilt u meehelpen om armoede duurzaam te bestrijden? Word dan donateur: Giro 1500 t.n.v. Cordaid Bond Zonder Naam Den Haag. Met uw steun ondersteunen we coöperaties van mensen die via ondernemerschap hun positie willen verbeteren en helpen we mensen die buiten hun schuld in de problemen zijn geraakt met een eenmalige bijdrage.

Meer weten?

I: www.cordaidbondzonder naam.nl
E: info@cordaidbondzonder naam.nl
T: 070-3136220



Donateurs voor het LKDB

Het LKDB zoekt voor de site www.rkdiaconie.nl donateurs. Het opzetten en bijhouden van deze digitale ontmoetingsplek kost geld. We zijn geholpen met elke bijdrage, klein of groot. Uw financiële gift maakt de instandhouding van deze diaconale website mogelijk. Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad (LKDB), Kamer van Koophandel 41183443, Bankrekening NL37 INGB 0000 1714 32, ten name van Beheersstichting LKDB, onder vermelding van "Gift Diaconale Alliantie".

Abonneer u op *Diakonie & Parochie*

De kosten voor de jaargang 2015 bedragen € 22,50, inclusief portokosten. Na opgave ontvangt u de resterende nummers van de jaargang thuisgestuurd. Voor dat bedrag heeft u een praktisch diaconaal vaktijdschrift, waardoor u op de hoogte blijft van de ontwikkelingen op het katholieke diaconale terrein. Mail uw volledige adresgegevens naar naar administratie@rkdiaconie.nl



Diakonie & Parochie

Wat is dit voor een tijdschrift?

Onder *Diakonie* verstaan we:

“Het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen dat gericht is op het voorkómen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving.” (Crijns H., e.a., *Barmhartigheid en gerechtigheid*, 2004, pag. 392).

Diakonie & Parochie is een uitgave van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad, een werkgroep van de diaconale dienstverleners uit de bisdommen en enkele landelijke katholieke diaconale organisaties. Het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad vormt ook de redactieraad. Het tijdschrift verschijnt vier keer per jaar.

Abonnementsprijs € 22,50; losse nummers: € 5,00 excl. porto.

ADRESWIJZIGING

met ingang van 1 april 2015:

LKDB, Emmaplein 15, 5211 VZ 's-Hertogenbosch,
tel. 073-6128201.

Voor abonnementen en bestellingen:

E-mail met opgave van alle adresgegevens: administratie@rkdiaconie.nl

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij schriftelijk wordt opgezegd voor 1 november van elk jaar.

Het tijdschrift werkt nauw samen met de site van de Diaconale Alliantie www.rkdiaconie.nl

Kijk voor meer diaconale voorbeelden en meer diaconale spiritualiteit op deze site. Doe er zelf aan mee.

Vraag een inlogcode aan. Bezoek www.rkdiaconie.nl

Colofon

Aan dit nummer van *Diakonie & Parochie* werkten mee: Linda van Aken, Hub Crijns, Dionne Dinkhuijsen, Gerard Pieter Freeman, Toine van den Hoogen, Karin Huntjens, Helma Hurkens, Fred van Iersel, Jan Maasen, Herman Noordegraaf, Eddy Oude Wesselink, Guus Prevoo, Roland Putman, Victor Scheffers, Willem Marie Speelman, Hub Vossen, Sebastiaan van der Zwaan.

Eindredactie: Hub Crijns.

Foto omslag: Hub Crijns.

Redactie en uitgever: LKDB, 's-Hertogenbosch.

Opmaak: Hans van Eck (Impressio Communicatie)

Druk: Drukkerij De gebroeders Roggeband Breda.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit tijdschrift wordt op prijs gesteld, mits de bron wordt vermeld.

Voor overname van foto's, gedichten en cartoons neemt u contact op met de eindredacteur: crijns@ziggo.nl

ISSN 0922-9647



Meditatief

Zorgzaamheid en barmhartigheid

Naar: Johannes 10, 11-15

Jezus zegt: 'Ik ben de goede herder'.
Een goede herder geeft zijn leven voor zijn schapen.
Een huurling, iemand die geen herder is,
en die niet de eigenaar van de schapen is,
laat de schapen in de steek en slaat op de vlucht
zodra hij een wolf aan ziet komen.
De wolf valt de kudde aan en jaagt de schapen uiteen;
de man is een huurling en de schapen
kunnen hem niets schelen.

Ik ben de goede herder.
Ik ken mijn schapen en de schapen kennen mij,
zoals de Vader mij kent en ik de schapen ken.
Ik geef mijn leven voor mijn schapen.

God, U kent ons bij voor- en achternaam,
wij laten U niet onverschillig.
U blijft bij ons,
juist als gevaren op de loer liggen.
Ook wanneer onze ogen ons belemmeren te zien,
wanneer verdriet, zorgen, boosheid of angst
onze blik vertroebelen,
ziet U ons, en houdt U niet op,
ons te roepen, bij naam en toenaam.

Zo bent U, zo is uw Naam:
Ik ben er.

Amen

*Uit: 'Sprekende stilte'
door Werkgroep Ouderen-
pastoraat
Sint Willebrordusparochie
Zevenaar*